

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
KOMUNIKACIJOS INSTITUTAS

ANŽELIKA GALSTIAN

Komunikacijos ir kūrybinių technologijų studijų programa,

KKTvmis21-1

EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI
KURIANT DAUGIAKULTŪRIŠKĄ APLINKĄ:
ATVEJO ANALIZĖ
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. dr. Gražina Čiuladienė

Vilnius, 2023

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1.EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJA KURIANT DAUGIAKULTŪRIŠKĄ APLINKĄ	
TEORINIAI ASPEKTAI	7
1.1. Migrantų integracijos samprata ir svarba	7
1.2. Migrantų integracijos teisinis reglamentavimas.....	10
2. MIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI DAUGIAKULTŪRINĖJE UGDYMO	
APLINKOJE	14
2.1. Daugiakultūriškumo sąvoka.....	14
2.2. Migrantų vaikų integracijos iššūkiai	14
2.2.1. Individualūs veiksniai	15
2.2.2. Tarpasmeniniai veiksniai.....	17
2.2.3. Mokyklinio lygio veiksniai	17
2.3. Vaikų sėkmingos integracijos priemonės daugiakultūrinėje aplinkoje.....	19
3.EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIŲ KURIANT DAUGIAKULTŪRIŠKĄ	
APLINKĄ TYRIMO METODOLOGIJA IR ANALIZĖ	27
3.1. Tyrimo metodai ir instrumentas	27
3.2. Dokumentų analizės rezultatai: informacija apie X Vilniaus progimnaziją	29
3.3. Interviu rezultatų analizė.....	31
3.4. Tyrimo rezultatų aptarimas ir duomenų interpretacija.....	39
IŠVADOS.....	44
REKOMENDACIJOS.....	45
SANTRAUKA	58
PRIEDAI.....	61

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

LENTELĖS

1 lentelė. Tiriamųjų charakteristikos.....	28
2 lentelė. X progimnazijoje mokinių skaičius.....	30
3 lentelė. Ugdymo įstaigoje vykdomos programos.....	31
4 lentelė. Emigrantų vaikų integracija X progimnazijoje.....	32
5 lentelė. Migrantų vaikų integracijos priemonės.....	33
6 lentelė. Svarbiausi dalykai siekiant sėkmingos vaiko integracijos.....	34
7 lentelė. Iššūkiai su kuriais susiduriama integruojant vaikus.....	35
8 lentelė. Priemonės galinčios padėti sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius pedagogų požiūriu.....	36
9 lentelė. Pedagogų savo tarpkultūrinės kompetencijos, komunikacijos vertinimas.....	37
10 lentelė. Kvalifikacijos kėlimo kursai (liečiančtyis vaikų integraciją mokyklose) kuriuos pedagogai yra išklause.....	38

PAVEIKSLAI

1 pav. Trečiųjų šalių piliečių vaikų skaičius ES, proc.....	8
2 pav. Integracijos elementai.....	9
3 pav. Migrantų vaikų integracijos iššūkiai.....	15
4 pav. Holistinis pabėgėlių edukacinės integracijos modelis.....	20
5 pav. Migrantų vaikų sėkmingos integracijos priemonės.....	20
6 pav. Tyrimo procesas.....	29
7 pav. Migrantų vaikų integracija X progimnazijoje.....	39
8 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų parengiamosiose klasėse praleistas laikas (metais) ir jose mokomų dalykų skaičius.....	40

IVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. 2019 metais Europoje buvo 7 258 702 imigrantų¹ vaikai, o tai sudaro 15,17 procento visų žemyno migrantų (UN DESA, 2019). Lietuvoje, oficialiosios statistikos portalo duomenimis 2017 m. buvo 1 820, 2018 m. - 2 360, 2019 m. - 2 727, 2020 m. - 2 498, 2021 m. - 4 543 imigrantų vaikų. Nors teigiama, kad „daugelį metų didžiąją dalį imigrantų (apie 82 proc.) sudarydavo grįžtantys lietuviai“, tačiau nuo 2022 m. dėl tarp Ukrainos ir Rusijos valstybių vykstančio karo pastebimas didelis ukrainiečių imigrantų atplūdis (Europos migracijos tinkas, 2022). Nurodoma, kad vien prasidėjus karui į Lietuvą atvyko 7 761 vaikas (MadeinVilnius, 2022), nors tikslios statistikos kiek dabar jų yra Lietuvoje nėra, tačiau tikėtina, kad jų yra daugiau nei prieš metus, kuomet tik prasidėjo karas. Tai rodo, kad Lietuvos ugdymo įstaigoms dabartiniu metu labiau nei bet kada tenka didelė atsakomybė - migrantų vaikų integracija.

Galimybė gauti išsilavinimą ir mokymą yra visuotinė žmogaus teisė. 2018 m. Tarybos rekomendacijoje dėl bendrų vertybių, įtraukiojo švietimo skatinimo nurodoma, kad turi būti užtikrintos vienodos galimybės visiems besimokantiems (įskaitant tuos, kurie yra iš migrantų šeimų) gauti kokybišką švietimą ir paramą (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019). Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad ir emigrantų vaikai turi gauti kokybišką švietimą, o tam būtina jų integracija į mokyklas. Teigiama, kad integracijos į mokyklas tikslas - suteikti vaikams galimybę gauti kokybišką išsilavinimą ir suteikti reikiamą kalbos, mokymosi ir socialinę bei emocinę paramą (Eurydice, 2019; Milharčič, Hladnik ir Rosulnik, 2021). Tam ugdymo įstaigoje būtina sukurti daugiakultūrę aplinką, kuri skatintų mokinių integraciją (Gui, Safdar ir Berry, 2016; Schachner, He, Heizmann ir Van de Vijver, 2017).

Mokslininėje literatūroje teigiama, kad migrantų vaikai dažnai susiduria su įvairiais integracijos iššūkiais, tokiais kaip:

- kalbos nemokėjimu (Blessed-Sayah, Griffiths ir Moll, 2022; Şeker ir Sirkeci, 2015);
- nepakankamu šeimos ir mokyklos bendradarbiavimu (Antony-Newman, 2019; Telsaç et al., 2022; Turney ir Kao, 2009 cit. iš Zorana, Gornik ir Sedmak, 2022);
- socialinės bei emocinės paramos trūkumu (Trasberg ir Kond, 2017).

Teigiama, kad visa tai gali sąlygoti pedagogų žinių stygius (Koehler ir Schneider, 2019; Koelher, 2017), todėl mokslininkų manymu, svarbu didinti pedagogų tarpkultūrines kompetencijas (Deardorff, 2004 cit. iš Alisaari ir Kilpi-Jakonen, 2022), nes jos labai svarbios migrantų vaikų integracijai (Morales et. al., 2017). Žinoma, mokinių integraciją gali padidinti ir ankstyvas mokinių žinių

¹ „imigrantas, vienos valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės, atvykęs į kitą valstybę ilgesnį laiką ar nuolat gyventi“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija)

įvertinimas (Kaprielian-Churchill, 1996 cit. iš OECD, 2019a), įvadinės klasės, parengiamieji užsiėmimai (Nilsson ir Axelsson, 2013 cit. iš OECD, 2019a; Nilsson ir Bunar, 2016), papildoma - popamokinė veikla (Anderson ir Graham, 2016; OECD, 2019a; Manzoni ir Rolfe, 2019), kompiuterinių technologijų pasitelkimas (Suslova, 2019 cit. iš Komarova ir Suslova, 2022), bendraamžių parama ir mentorystės programos (Manzoni ir Rolfe, 2019; Messiou ir Azaola 2018) ir t.t.

Tyrimo problema - daugiakultūriškos aplinkos kūrimas mokykloje įtakoja mūsų įprastą lietuviškos mokyklos aplinką, iš čia iškyla problema, kad susidūrus su nauju konceptualių reiškinių mokyklose, neišvengiama apsunkinta emigrantų vaikų integracija ugdymo įstaigoje, pedagogų patirties stoka bei tarpkultūrinės komunikacijos kompetencijų stoka.

Tyrimo objektas - emigrantų vaikų integracija ir iššūkiai.

Tyrimo tikslas - atskleisti emigrantų vaikų integracijos iššūkius kuriant daugiakultūrišką aplinką X progimnazijoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti migrantų vaikų integracijos iššūkius daugiakultūrinėje ugdymo aplinkoje;
2. Susipažinti su vaikų sėkmingos integracijos prielaidomis daugiakultūrinėje aplinkoje;
3. Išnagrinėti kaip vykdoma emigrantų vaikų integracija X progimnazijoje;
4. Ištirti su kokiais iššūkiais susiduria pedagogai integruojant emigrantų vaikus.

Tyrimo metodai:

- Dokumentų analizės metodas - analizuojami moksliniai straipsniai, atspindintys migrantų integracijos sampratą bei svarbą, migrantų vaikų integracijos iššūkius ir sėkmingos integracijos prielaidas daugiakultūrinėje aplinkoje. Taip pat analizuojami Lietuvos teisės aktai bei tarptautiniai nutarimai - migrantų integracijos teisinis reglamentavimas.

- Lyginamasis metodas - lyginami įvairių mokslininkų požiūriai integracijos sampratos, svarbos, migrantų vaikų integracijos iššūkių ir sėkmingos integracijos prielaidos daugiakultūrinėje aplinkoje klausimais.

- Analitinis ir aprašomasis metodai - aprašomi ir analizuojami teisės aktai reglamentuojantys migrantų integraciją, jų svarbą.

Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodai:

- Turinio analizės metodas - šis metodas taikytas analizuojant X progimnazijos dokumentus, taip pat progimnazijos internetinės svetainės turinį siekiant nustatyti kaip, kokiais būdais kuriama daugiakultūriška aplinka X progimnazijoje.

- Pusiaus struktūruotas interviu - apklausama X progimnazijos direktorė, pedagogai dirbantys su emigrantų vaikais, taip pat emigrantų tėvai siekiant nustatyti su kokiais emigrantų vaikų integracijos iššūkiais susiduriama kuriant daugiakultūrišką aplinką.

Duomenų analizės metodai:

- Duomenų kontent analizės metodas - analizuojami interviu metu gauti duomenys.

Tyrimo apribojimai: Tyrimas atliktas tik vienoje ugdymo įstaigoje. Be to tyrimo metu pavyko apklausti tik vieną emigranto mokinio tėtį, tačiau siekiant geriau atskleisti bei iširti, su kokiais iššūkiais susiduria pedagogai integruojant emigrantų vaikus, svarbu atlikti tyrimą daugiau ugdymo įstaigų bei apklausti ne tik pedagogus, bet ir emigrantų tėvus.

Darbo rezultatų taikymo sritys: Praktiniai tyrimo rezultatai bei rekomendacijos bus aktualios tiek X progimnazijos vadovybei, tiek ir kitoms ugdymo įstaigoms, kuriuose mokosi emigrantų vaikai.

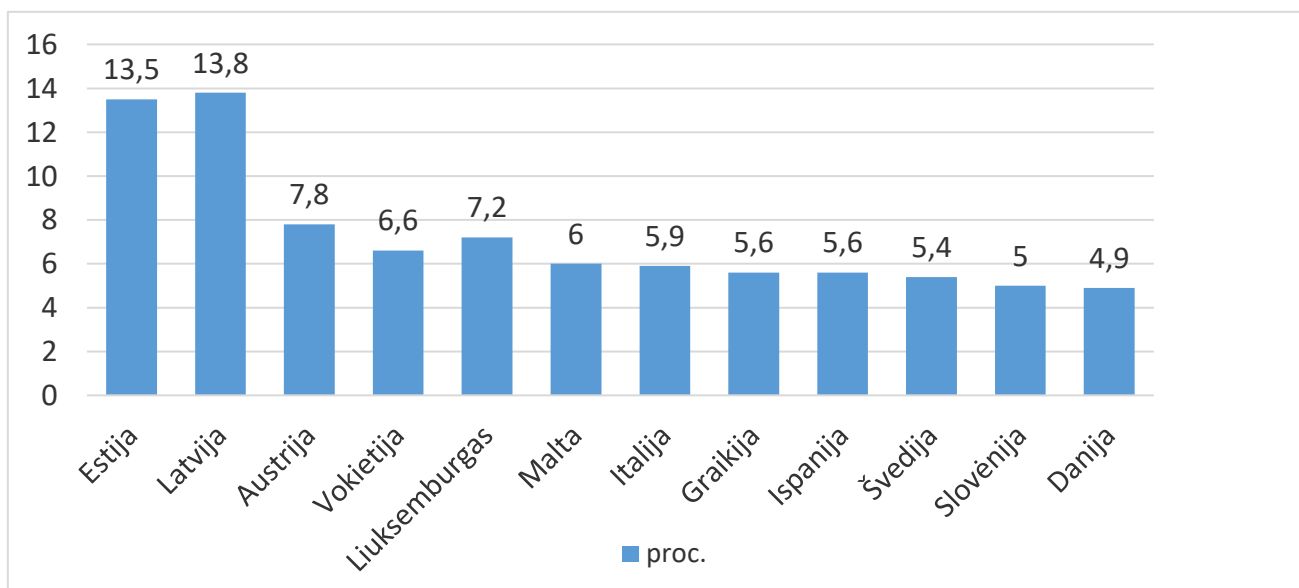
1. EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJA KURIANT DAUGIAKULTŪRIŠKĄ APLINKĄ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Migrantų integracijos samprata ir svarba

Migrantai yra žmonės, gimę kitoje šalyje. Tai ir darbo migrantai, studentai iš užsienio, pabėgėliai ir prieglobsčio prašytojai bei dokumentų neturintys migrantai (Hepburn, 2020). Žmogaus teisių gide taip pat nurodoma, kad *Tarptautinė migracijos organizacija (TMO) žodį „migrantas“ vartoja kaip skėtinę sąvoką – asmuo, kuris dėl įvairių priežasčių laikinai ar visam laikui išvyksta iš įprastinės gyvenamosios vietos savo gimtojoje šalyje ar išvyksta į kitą šalį, laikinai ar visam laikui, dėl įvairių priežasčių. Šis terminas apima kelias žmonių kategorijas, tokias kaip darbuotojai migrantai, tarptautiniai studentai, prieglobsčio prašytojai ir kt.* Pati migracija gali būti tiek savanoriška, tiek priverstinė - vieni migruoja ieškodami geresnio darbo, klimato, kiti dėl stichinių nelaimių ir pan. (Žmogaus teisių gidas, n.d).

Didelė dalis migrantų yra šeimos su vaikais. Europoje pastebima, kad nuo XXI amžiaus pradžios migrantų vaikų skaičius sparčiai augo Austrijoje, Danijoje, Airijoje, Nyderlanduose, Norvegijoje, Švedijoje, Suomijoje. Padidėjimą pirmiausia lėmė vaikai iš imigrantų šeimų iš Azijos ir Afrikos šalių, tačiau kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Airijoje) yra daug imigrantų iš Rytų Europos šalių. Kai kuriose Vienos, Hagos, Amsterdamo, Utrechto, Stokholmo, Malmės ir kitų didžiųjų miestų srityse kas trečias mokinys valstybinėse mokyklose buvo iš imigrantų šeimų (Omelchenko, 2019). Europos gyventojų skaičius sparčiai keičiasi - kai kuriose šalyse (pavyzdžiui Prancūzijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Vokietijoje ar Ispanijoje) migrantai ir jų palikuonys jau sudaro 15 procentų gyventojų (Eurostat, 2019).

Pagal naujausią Pasaulinio migracijos duomenų analizės centro ataskaitą dar 2018 m. pasaulyje gyveno 36,1 mln. vaikų migrantų (Vidal, Tjaden ir Laczko 2018). O Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų departamento duomenimis, 2019 m. Europoje yra 7 258 702 imigrantų vaikų, o tai sudaro 15,17 procento visų žemyno migrantų (UN DESA, 2019). Europos Sąjungos statistikos tarnybos duomenimis trečiųjų šalių piliečių vaikų skaičius Europos Sąjungoje (toliau ES) yra apie 4,3 mln., o tai sudaro maždaug 4,5 proc. visų ES gyventojų iki 18 metų amžiaus. Daugiausia nepilnamečių trečiųjų šalių piliečių tarp ES valstybių narių 2018 m. užfiksuota Estijoje (13,5 proc.), Latvijoje (13,8 proc.), Austrijoje (7,8 proc.), Vokietijoje (6,6 proc.), Liuksemburge (7,2 proc.), Maltoje (6,0 proc.), Italijoje (5,9 proc.), Graikijoje (5,6 proc.), Ispanijoje (5,6 proc.), Švedijoje (5,4 proc.), Slovėnijoje (5,0 proc.), Danijoje (4,9 proc.) (Eurostat, 2019) (1pav):

Šaltinis: sudaryta pagal Eurostat, 2019

1 pav. Trečiųjų šalių piliečių vaikų skaičius ES, proc.

Vėlgi anot Sedmak, Hernández-Hernández, Sancho-Gil, Gornik (2021), statistiniai duomenys apie migrantų vaikus Europoje yra neišsamūs dėl dokumentų neturinčių ir neteisėtų nepilnamečių migrantų. Atsižvelgiant į šiuos skaičius, akcentuojama, kad reikia spręsti migrantų vaikų integracijos problemą siekiant užtikrinti demokratinę, įtraukią ir darnią visuomenę.

Atikus mokslinės literatūros apžvalgą, pastebima, kad integracijos samprata apibrėžiama įvairiai. Bajo, Inmaculada, Serrano ir García (2021) teigia, kad terminų „integracija“ ir „įtrauktis“ reikšmės sutampa. Ir integracija dažnai vartojamas kaip bendrinis terminas, nurodantis *visus veiksmus*, skatinančius imigrantų *integraciją - jų prisitaikymą* prie visuomenės, kurioje jie apsigyvena. Tačiau akcentuojama, kad integracija (Penninx, Garcés-Mascareñas, 2016 cit. iš Bajo et. al., 2021):

- dvikryptis procesas, kurio metu integracijos pastangas deda priimančioji visuomenė ir atvykstantys migrantai;
- imigranto ir priimančios visuomenės sąveikos procesas;
- nestatiškas procesas, kintantis laikui bėgant, veikiamas priimančios visuomenės ir atvykstančių migrantų savybių.

Taigi, integracija gali būti suprantama kaip tapimo priimtina visuomenei procesas (Penninx, Garcés-Mascareñas, 2016 cit. iš Jalušič ir Bajt, 2021), kuris yra abipusis - migrantų ir juos priimančios visuomenės (Joppke, 2007 cit. iš Hepburn, 2020; Kallen, 1995 cit. OECD, 2019a). Taigi, integracija yra procesas, reikalaujantis visų suinteresuotųjų šalių įsitraukimo (Jalušič ir Bajt, 2022). Kitaip tariant, integracija apibrėžiama kaip dvipusis migrantų ir priimančiosios visuomenės abipusio prisitaikymo procesas, kurio metu migrantai įtraukiami į priimančios bendruomenės socialinį, ekonominį, kultūrinį ir politinį gyvenimą. Iš esmės integracija apima ir tokias sąvokas, kaip socialinė įtrauktis ir socialinė sanglauda (Global Compact Thematic Paper, 2018) (2 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Global Compact Thematic Paper, 2018

2 pav. Integracijos elementai

Integracija nėra vienkartinis siekis. Požiūriai į integraciją skirsis priklausomai nuo to, kur valstybės integracijos politika yra tarp asimiliacijos ir daugiakultūriškumo polių. Be to, integracijos ir socialinės sanglaudos politikos komponentai taip pat skirsis priklausomai nuo migracijos tipo, trukmės ar tikslo. Integracija yra procesas, padedantis kurti stabilias ir įtraukias visuomenes. Nesvarbu, ar tai būtų laikina migracija, ar nuolatinis įsikūrimas, neintegracijos rizika ir išlaidos gerokai viršija pradines investicijas, reikalingas integracijai palaikyti. Norint sukurti veiksmingas integracijos priemones, reikia pakankamai politinių, socialinių ir finansinių investicijų, kad būtų pasiekta apčiuopiama ilgalaikė nauda visiems. Pabrėžiama, kad integracija nėra vienkartinis siekis. O požiūriai į integraciją skirsis priklausomai nuo valstybės integracijos politikos (Global Compact Thematic Paper, 2018).

Vaikai migrantai laikomi ypač pažeidžiamais ir dažnai nuskriaustais dėl kalbų stokos, dažnai žemos migrantų šeimų socialinės ir ekonominės padėties, socialinių tinklų trūkumo ir pan., dėl kurių jiems kyla didesnė socialinės atskirties rizika (Dežan ir Sedmak 2020).

Atvykus į priimančiąją šalį, norint sėkmingos integracijos, labai svarbu įveikti iššūkius, trukdančius realiai migrantams dalyvauti priimančiosiose visuomenėse. Tai reiškia, kad reikia dėti dvikryptes pastangas taip, kad migrantų vaikai galėtų integruotis į naują socialinę ir kultūrinę aplinką, neatsisakydami savo tapatybės, o priimančioji visuomenė praturtėtų įtraukus juos (Europos Sąjungos Taryba, 2004 cit. iš Balo et. al., 2021). Šiuo atžvilgiu integracija vaizduojama kaip procesas ir priemonė, skatinanti socialinę sanglaudą, susijusią su struktūriniais integracijos į visuomenę aspektais, tokiais kaip švietimo ir užimtumo pasiekimai (OECD 2018).

Mokykla vaidina svarbų vaidmenį integruojant pabėgėlių vaikus (Şeker ir Sirkeci, 2015). Ankstyva migrantų vaikų integracija į mokyklas pasirodė esąs veiksmingas mechanizmas kuriant įtraukią ir lygiavertę visuomenę, išvengiant būsimos socialinės atskirties, kuri veda į skurdą ir išnaudojimą (Balo et. al., 2021; Sedmak, Hernández-Hernández, Sancho-Gil ir Gornik, 2021). Mokinių

iš migrantų šeimų integracija į mokyklas yra sudėtingas procesas, kurio tikslas – suteikti vaikams ir jaunimui galimybę gauti kokybišką išsilavinimą ir suteikti reikiamą kalbos, mokymosi ir socialinę bei emocinę paramą. Taip pat reikia padėti jiems prisitaikyti prie naujos mokyklos aplinkos ir užtikrinti gerą mokymosi pažangą (Eurydice, 2019; Milharčić, Hladnik ir Rosulnik, 2021).

Kiti mokslininkai teigia, kad migrantų vaikų integravimas į mokyklą yra sudėtingas procesas (Manzoni ir Rolfe, 2019) ir svarbu, kad vyktų tiek socialinė ir kultūrinė, tiek ir psichologinė vaikų integracija - būtent pastaroji pagerina jų priklausymo lygį, socialinę ir kultūrinę integraciją ir akademinę sėkmę (Oikonomidou, 2010 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015). Tuo tarpu, kultūrinė integracijos vizija - daugiakultūriškumas. Tai apima du principus (Kastoryano, 2018):

- pirma, kultūrinės įvairovės pripažinimas;
- antra, teisingas visuomenės grupių dalyvavimas.

Akcentuojama, kad kultūrų įvairovė yra pagrindinis bendros nacionalinės ir politinės sistemos šaltinis. Vienodas pagrindinių žmogaus poreikių ir teisių prieinamumas visoms dominuojančios visuomenės etnokultūrinėms grupėms yra daugiakultūrės visuomenės pagrindas (Alsubaie, 2015; Kastoryano, 2018).

Sėkminga integracija turi didelę naudą tiek pavieniems asmenims, tiek visai visuomenei. Viena vertus, tai leidžia migrantų vaikams išnaudoti visas savo galimybes ir užtikrina ilgalaikį socialinį, ekonominį ir politinį dalyvavimą visuomenės gyvenime. Kita vertus, integracija yra svarbus vietos bendruomenių turtas, nes ji padeda skatinti toleranciją, priėmimą ir pagarbą įvairovei, stiprina žmonių sąmoningumą ir gebėjimą įveikti išankstinius nusistatymus, baimes ir stereotipus „kitų“ atžvilgiu. Ilgainiui sėkminga integracija lemia sėkmingą kultūrinės ir etninės įvairovės valdymą ir stiprią, darnią visuomenę (Sedmak et. al., 2021).

Apibendrinant galima teigti, kad sparčiai augant vaikų migrantų skaičiui iškilo poreikis jų integracijai. Integraciją galima laikyti dvikrypčiu - apibusiu - imigranto ir priimančios visuomenės sąveikos procesu, kurio metu siekiama įmigrantus įtraukti į socialinį, ekonominį, kultūrinį ir politinį gyvenimą. Vaikų integracija ypatingai svarbi - jiems svarbu padėti gauti išsilavinimą. Tačiau integracijai į mokyklą, tuo pačiu, svarbu vykdyti ir socialinę -kultūrinę, tiek ir psichologinę vaikų integraciją, tam kad ateityje jie galėtų produktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

1.2. Migrantų integracijos teisinis reglamentavimas

Migrantų integracija akcentuojama ir ES nutarimuose, komunikatuose. Dar 2003 m. Europos Komisija komunikate dėl imigracijos, integracijos ir užimtumo, nurodo, kad integracija - dvipusis procesas, pagrįstas trečiųjų šalių piliečių ir priimančiosios visuomenės teisių ir pareigų abipusiškumu, o tikslas buvo visiškas imigrantų dalyvavimas (cit. iš Jalušič ir Bajt, 2021). Po to 2004 m. Bendrieji

pagrindiniai principai buvo pirmasis žingsnis link bendros sistemos, kuriais būtų vadovaujama dauguma ES šalių integracijos srityje (Europos Komisija cit. iš Jalušič ir Bajt, 2021). 2007 m. Lisabonos sutartyje taip pat akcentuojama, kad svarbu skatinti trečiųjų šalių piliečių integraciją (Jalušič ir Bajt, 2021).

Europoje visada buvo pabrėžiama, kaip svarbu skatinti migrantų šeimų vaikų ir jaunuolių integraciją į mokyklas ir per švietimą integruoti juos į visuomenę. Per pastarąjį dešimtmetį parengti politikos dokumentai apima (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019):

- 2008 m. kovo mėn. Europos Vadovų Tarybos išvadas. Šiame dokumente valstybės narės raginamos imtis konkrečių veiksmų siekiant pagerinti besimokančiųjų iš migrantų šeimų mokymosi pasiekimus.

- 2009 m. lapkričio mėn. Tarybos išvadose dėl migrantų šeimų vaikų švietimo dar kartą patvirtinta, kad švietimas atlieka svarbų vaidmenį sėkmingai integruojant migrantus į Europos visuomenes. Pradedant nuo ankstyvojo ugdymo ir pagrindinio ugdymo, bet tęsiant visais mokymosi visą gyvenimą lygiais, reikalingos tikslinės priemonės ir didesnis lankstumas, kad būtų patenkinti besimokantieji iš migrantų šeimų, nepaisant jų amžiaus, siekiant suteikti jiems reikiamą paramą ir galimybes tapti aktyviais ir sėkmingais piliečiais ir suteikti jiems galimybę išnaudoti visą savo potencialą;

- 2011 m. birželio mėn. Tarybos rekomendacija siekiama mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių, kurioje pažymima, kad vidutinis migrantų ugdymo įstaigos nebaigimo lygis yra du kartus didesnis nei tos šalies vaikų, todėl valstybės narės turėtų parengti tikslines priemones, skirtas sumažinti mokyklos nebaigimą tarp šių gyventojų.

- Vienas iš naujausių Europos Komisijos iniciatyvų dėl migrantų integracijos yra 2016 m. veiksmų planas - čia taip pat pabrėžiama, kad švietimas ir mokymas - galingiausios integracijos skatinimo priemonės. Todėl prieiga prie šių paslaugų turėtų būti užtikrinta ir skatinama kuo anksčiau.

2016 m. sausio mėn. Europos Parlamentas taip pat priėmė ir Rezoliuciją dėl kultūrų dialogo, kultūrų įvairovės ir švietimo vaidmens propaguojant ES pagrindines vertybes. Ši rezoliucija rodo, kad pasikeitė supratimas apie formalaus, neformalaus ir savaiminio švietimo bei tarpkultūrinio mokymosi vaidmenį integracijos procese. Jame pabrėžiami visi švietimo aspektai, įskaitant socializacijos procesą ir visos visuomenės vaidmenį sprendžiant diskriminacines reakcijas į įvairovę ir migraciją. Dokumente pabrėžiama tarpkultūrinio dialogo, kuris yra esminė konfliktų valdymo ir gilesnio priklausymo jausmo ugdymo priemonė, mokymo svarba. Mokytojai, tėvai, nevyriausybinės organizacijos ir žmogaus teisių organizacijos laikomi pagrindiniais proceso dalyviais. Rezoliucijoje rekomenduojama bendradarbiauti, kad mokymasis ir mokslas būtų prieinami pabėgėlių vaikams ir toliau remti programas, susijusias su galimybėmis gauti išsilavinimą humanitarinių krizių atveju ir užtikrinti vaikų migrantų integraciją Europoje (Sikorskaya, 2017).

Lygybė ir įtrauktis į švietimą yra laikomos ypač svarbiu Europos prioritetu. 2017 m. balandžio mėn. Europos Komisija paskelbė komunikatą dėl vaikų apsaugos migracijos metu, kuriame nustatomi veiksmai, kuriais siekiama sustiprinti visų migrantų vaikų apsaugą visais proceso etapais. Tai apima kiekvieno vaiko poreikių įvertinimą kuo anksčiau jam atvykus ir galimybę nedelsiant mokytis, neatsižvelgiant į jo statusą. Galiausiai, 2018 m. Tarybos rekomendacijoje dėl bendrų vertybių, įtraukiojo švietimo skatinimo pabrėžiama, kad svarbu užtikrinti vienodas galimybes gauti kokybišką švietimą ir būtiną paramą visiems besimokantiejiems, įskaitant tuos, kurie yra iš migrantų šeimų (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019).

2020 m. lapkričio mėn. Komisija priėmė 2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų planą, kuriuo skatinama įtrauktis taikant visą visuomenę apimančią požiūrį, įtraukiant, be kita ko, migrantų ir vietos bendruomenes, darbdavius, pilietinę visuomenę ir visus valdžios lygius. Akcentuojama, kad *integracija ir įtrauktis gali ir turėtų būti abipusiškai naudingi procesai, suteikiantys naudos visai visuomenei. Vis dėlto, kad integracija ir įtrauktis būtų sėkmingi procesai, jie turi būti dvikrypčiai: migrantams ir migrantų kilmės ES piliečiams turėtų būti siūloma pagalba integracijos srityje, o jie turėtų aktyviai stengtis integruotis. Integracijos procesas apima ir priimančiąją visuomenę, kuri turėtų suteikti galimybių imigrantams visapusiškai dalyvauti ekonominiame, socialiniame, kultūriniame ir politiniame gyvenime. Jis taip pat apima migrantų, kurie visi turi su nauja gyvenamąja šalimi susijusias teises ir pareigas, prisitaikymą.*

Sukurta ir strateginė Europos bendradarbiavimo švietimo ir mokymo srityje programa 2020 (ET 2020) siekiant remti mainus ir teikti konsultacijas švietimo ir mokymo klausimais. 2011 m. Europos Komisija įkūrė SIRIUS tinklą – politikos formuotojų, tyrėjų ir praktikų bendradarbiavimo platformą, kad būtų lengviau keistis informacija ir žiniomis bei dalytis gerąja patirtimi. Tinklas remia diskusiją apie migrantų švietimo ir įtraukties politikos prioritetus valstybėse narėse, siūlydamas į besimokantįjį orientuotą požiūrį visuose švietimo etapuose ir įtraukiojo švietimo sistemas kartu su tiksline politika (Jalušič ir Bajt, 2021).

Jalušič, Bajt (2021) pastebi, kad vyrauja du požiūriai – neoliberalinė ir žmogaus teisės – kurie gali būti laikomi dviem pagrindiniais migrantų vaikų integracijos ES politikos rėmais. Pirmasis atspindi pasaulinę neoliberalios politikos sistemą su žmogiškojo kapitalo paradigma, kurioje pagrindinis dėmesys skiriamas rezultatams mokykloje. Antrasis, kad švietimas yra viešoji gėrybė ir žmogaus teisė, kuri turėtų užtikrinti kiekvieno vaiko gerovę, ugdyti vaikų dalyvavimą ir pilietiškumą bei iškelti jų balsą į politikos formavimo priešakį.

Šiuo metu pagal Europos ir tarptautinę teisę žmogaus teisės apima vaikų teises (įskaitant migrantų vaikų teises) ir teisę į mokslą (nepriklausomai nuo pilietybės ar teisinio statuso). Vaikų apsauga, visų pirma, yra Europos vertybių – pagarbos žmogaus teisėms, orumo ir solidarumo – puoselėjimas. Taip pat rašoma apie ES teisės įgyvendinimą ir ES pagrindinių teisių chartijos bei

tarptautinių žmogaus teisių teisės aktų laikymąsi. Štai kodėl visų migruojančių vaikų apsauga, neatsižvelgiant į jų statusą ir visais migracijos etapais, yra prioritetas (Council of the European Union, 2017). Tačiau, kai kurių mokslininkų manymu, nepaisant to, kad naujosios ES gairės rodo, kad kai kurie į vaiką orientuoto požiūrio į migrantų vaikų integraciją aspektai vis labiau populiarėja (Gornik, 2020; Medarić, 2020), vis dėlto negali būti laikomos tikrai orientuotomis į vaiką. Remiantis dabartiniais tyrimais, viena iš pagrindinių to priežasčių yra ta, kad esama ES migrantų integracijos politika migrantų vaikus traktuoja kaip būsimus suaugusiuosius, o ne kaip vaikus, atsižvelgiant į jų dabartinius poreikius, nepaisant to, kad vis labiau pabrėžiamos vaiko teisės. Tikrai į vaiką orientuota politikos sistema atsižvelgtų į dabartinę vaikų gerovę, kurioje patys vaikai dalyvautų ir galėtų patys apibrėžti savo poreikius, taip pat suteiktų jiems veiksmų laisvę (Gornik, 2020). Manoma, kad ES daugiausia dėmesio skiriama akademiniais, o ne jų socialiniams ir emociniams poreikiams (Eurydice, 2019).

Ir nors ES norminė bazė reikalauja, kad vaikai pirmiausia būtų laikomi vaikais ir jiems būtų užtikrinta teisė į mokslą, tačiau nacionalinės valstybės lygmeniu šie vaikai ir toliau laikomi svetimais „kitais“. Tuo pačiu metu ne tik valstybės narės, bet ir visa ES neturi nuoseklios integracijos reikalavimų ir gairių (Jalušič ir Bajt, 2022). Dar kitų mokslininkų manymu, trūksta išsamių nacionalinės politikos sistemų ir požiūrių į visapusišką integraciją (Dežan ir Sedmak, 2020; Onsès-Segarra ir Estalayo-Bielsa, 2020), įskaitant priemones, skirtas integracijos strategijoms „iš viršaus į apačią“ įgyvendinti švietimo srityje. Pagrindinės priežastys, dėl kurių atsiranda atotrūkis tarp ES vaikams palankios integracijos sistemos ir nacionalinės politikos (Jalušič ir Bajt 2022):

- Pirma, būdinga priešprieša tarp imigracijos ir integracijos (tiek ES, tiek nacionaliniu lygmeniu), nepaliamajam atskiriant „mūsų“ vaikus nuo atvykėlių.
- Antra, socialinė ir politinė atmosfera nepriimtina - nuolat prieštaraujanti integracijai (kaip tokiai) ir per mažas dėmesys imigrantų poreikiams.
- Trečia, nacionalinėje politikoje akcentuojamas kalbų mokymasis ir veiklos rezultatai, o ne holistinis ir į vaiką orientuotas požiūris.
- Ketvirta, nacionalinė švietimo sistema, kaip svarbus įsivaizduojamos tautinės bendruomenės ramstis, išlieka atspari pokyčiams. Jai kyla didelių sunkumų įtraukiant migrantų vaikų, jų šeimų ir kitų svarbių asmenų poreikius ir veiksmų laisvę.

Apibendrinant galima teigti, kad ES akcentuoja, kad svarbu ir būtina padėti vaikams iš migrantų šeimų integruotis į visuomenę. Šis rūpestis visada buvo pabrėžiamas Europos lygmeniu, o bėgant metams buvo sukurta daug ES politikos iniciatyvų, skirtų įvairiems šių mokinių iššūkiams spręsti. Daugelyje dokumentų ir pranešimų, susijusių su migrantų vaikų švietimu, ES pradėjo pabrėžti ne tik bendrą migrantų vaikų švietimo svarbą, bet ir žmogaus (vaiko) teises.

2. MIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI DAUGIAKULTŪRINĖJE UGDYMO APLINKOJE

2.1. Daugiakultūriškumo sąvoka

Daugiakultūrinis ugdymas vadinamas demokratinis mokymo ir mokymosi metodas, kuriuo siekiama skatinti kultūrų įvairovę tarp skirtingų kultūrų ir labiau tarpusavyje priklausomos globalios bendruomenės (Guyton, Wesche, 2005 cit. iš Wang, Lan, Khairutdinova ir Gromova, 2022). Daugiakultūriškumo sąvoka reiškia kelių kultūrų unikalių savybių pripažinimą ir tų kultūrų susijungimą į vieną visumą (Karacabey, Ozdere ir Bozkus, 2019). Tradiciškai daugiakultūriškumas apibūdina kultūrinį pliuralizmą, atsirandantį dėl migracijos į visuomenę. Brooks (2002) teigia, kad esant kultūriniam pliuralizmui, įvairios kultūrinės ar etninės žmonių grupės gyvena kartu socialinėje ir politinėje „bendroje sistemoje“ (Gilani, Waheed, Syed ir Hussain, 2020).

Daugiakultūriškumas – tai požiūris į integraciją, vadovaujantis abipusio, teisingumo, įvairovės ir dalyvavimo visuomenėje principais, suderinamas su daugiakultūre šiuolaikinių visuomenių funkcijos konceptualizacija (Berry, 2005 cit. iš Gilani et. al., 2020). Nors daugiakultūre mokymosi aplinka neturi konkretaus apibrėžimo. Tai dažnai laikoma švietimo įstaigos mokymosi aplinkos dalimi, sąlygų deriniu, turinčiu įtakos asmenybės vystymuisi, kuri yra pasirengusi veiksmingai tarptotinei sąveikai, ir siekia suprasti kitas etnines kultūras (Ilinskaya, 2011 cit. iš Mychko, Serykh ir Potmenskaya, 2020).

Daugiakultūreje ugdymo įstaigos aplinkoje pats ugdymas atlieka įvairias funkcijas ir formuoja informuotumą apie procesus, padedančius prisitaikyti prie aplinkos. Schwirner (2005) teigia, kad išsilavinimas yra viena iš svarbiausių integracijos sąlygų migrantų šeimų vaikams ir jaunimui, nes tai reiškia kultūrinės, socialinės ir identifikacinės integracijos galimybę“ (Gilani et. al., 2020). Švietimas yra ne tik integracijos įrankis: bet ir pagalba sukurti daugiakultūrę aplinką tokiose šalyse kaip Australija, Kanada, Amerika, Anglija ir kitose šalyse bei galimybė sudaryti tam tikras sąlygas daugiakultūreje aplinkoje, kurios gali skatinti mokinių integraciją (Gui, Safdar ir Berry, 2016; Schachner, He, Heizmann ir Van de Vijver, 2017).

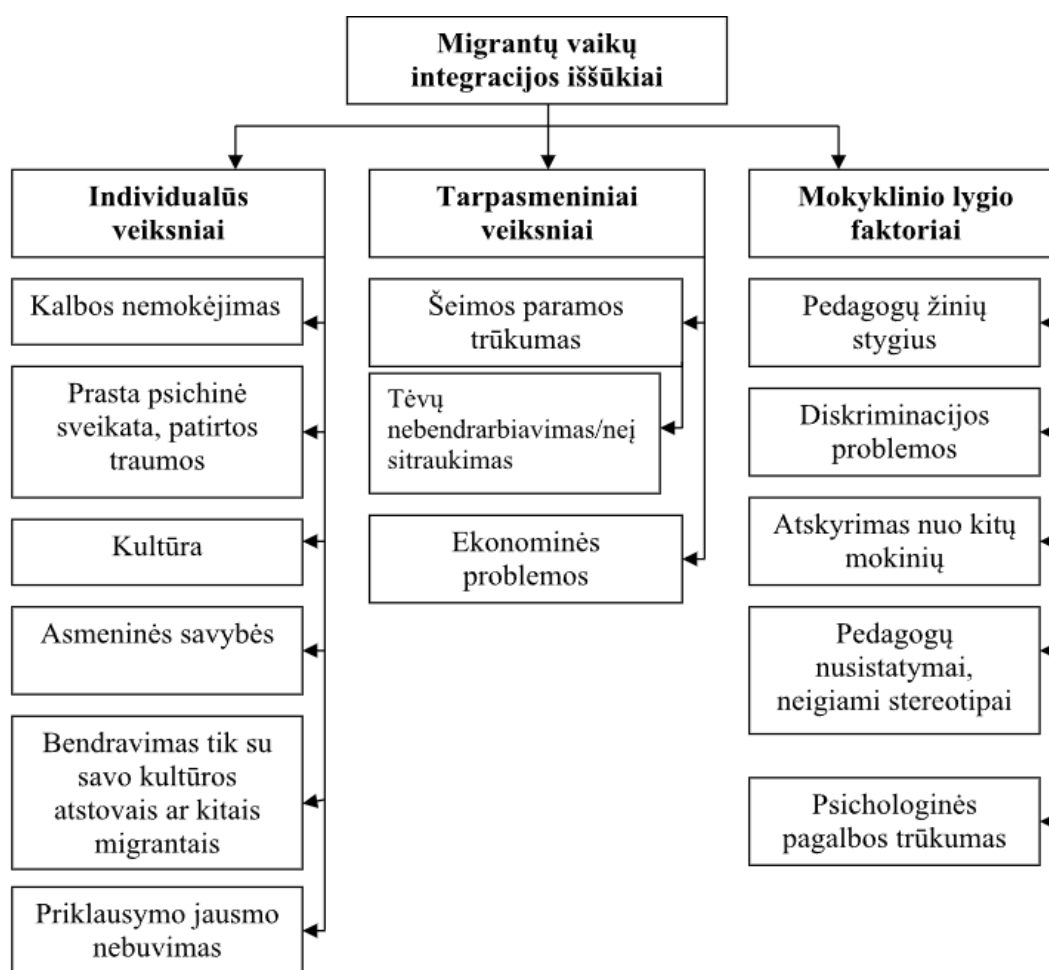
2.2. Migrantų vaikų integracijos iššūkiai

Švietimas vaidina nepaprastai svarbų vaidmenį susipažįstant su šalimi, kurioje migrantų vaikai ir suaugusieji planuoja gyventi savo gyvenimą (Telsač, Karagöz ir Telsač, 2022). Gerai į švietimo sistemą tiek akademiškai, tiek socialiai integruotas vaikas turi daugiau galimybių išnaudoti savo potencialą. Tačiau vaikai iš migrantų šeimų susiduria su daugybe iššūkių, kurie gali turėti įtakos jų

mokymuisi ir tobulėjimui (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019). Trasberg ir Kond (2017) manymu pagrindiniai iššūkiai:

- kalbos nemokėjimas;
- nepakankamas šeimos ir mokyklos bendradarbiavimas;
- socialinės bei emocinės paramos trūkumas.

Atlikus mokslinių straipsnių analizę, galima įvardinti dažniausiai minimus migrantų vaikų integracijos iššūkius (3 pav.)

Šaltinis: sudaryta pagal OECD (2019a), Telsaç et. al., (2022)Zorana, Gornik ir Sedmak (2022) ir kt.

3 pav. Migrantų vaikų integracijos iššūkiai

2.2.1. Individualūs veiksniai

Kalbos problemos. Kalbų įgūdžiai yra svarbūs ne tik siekiant akademinų pasiekimų, bet ir būtini, kad mokiniai migrantai ugdytų priklausomybės jausmą mokykloje (OECD, 2019a). Tačiau būtent kalba yra viena iš pagrindinių emigruojančių vaikų problemų (Blessed-Sayah, Griffiths ir Moll, 2022; Şeker ir Sirkeci, 2015) - nesugebėjimas kalbėti priimančios visuomenės kalba gali sukelti integracijos sunkumus mokykloje (Hart, 2009 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015), o tai vėliau/tuo pačiu sąlygoja bendravimo su klasės draugais sunkumus (Suslova, 2014; Zheleznyakova, 2019), motyvacijos

stoką, atsirandančią dėl bendravimo stokos, kultūrinio suvokimo stoką, pasitikėjimo savimi praradimą dėl saviraiškos stokos, atskirtį ir bendraamžių patyčias (Telsač et. al., 2022), pažinimo ir emocinio aktyvumo sumažėjimą, didelį nerimą, žemesnį socialinio statuso lygį klasėje ir, kaip pasekmę, kognityvinio, psichinio ir fizinio vystymosi slopinimą (Batyrschina, 2018; Zheleznyakova, 2019).

Psichinė sveikata, patirtos traumos - nemaža dalis migrantų yra karų, etninių konfliktų ir etninių susirėmimų aukos, todėl migrantų vaikams formuojasi potrauminiai sutrikimai, o tai savo ruožtu apsunkina jų integraciją (Farrada - Noli, 1996 cit. iš Komarova ir Suslova, 2022). Kiti mokslininkai taip pat nurodo, kad pabėgėliai mokiniai gali turėti emocinių ir psichinių sveikatos problemų, tokių kaip potrauminio streso sutrikimas, nerimas, depresija ar elgesio sutrikimai (depresija, nerimas ar miego sutrikimas yra dažnesni pabėgėlių vaikams nei bendrai populiacijai) - o tai gali smarkiai paveikti jų gyvenimą ir galimybes integruotis į priimančiąją visuomenę (Jacobsen, Demott ir Heir, 2014; Hall ir Olf, 2016).

Skirtinga kultūra - žmonės linkę išlaikyti įgytus papročius ir tradicijas. Vaikams imigrantams itin sunku prisitaikyti prie aplinkos, kurioje kalbama kita kalba, kur yra skirtingos tradicijos ir papročiai (Telsač et. al., 2022).

Bendravimas tik su savo kultūros atstovais ar kitais migrantais. Tai, kad imigrantų mokiniai turi kitokią aprangą ar išvaizdą, kuri yra laikoma tradicine ar kultūrine kilmės šalyse, gali sukelti tam tikrų išankstinių nuostatų mokyklos aplinkoje. Dėl šios priežasties, jei savo klasėje ar mokykloje randa tokį bendraamžį, kaip jie patys, jie linkę nuolat bendrauti ir leisti laiką su juo, o nuo kitų atsiskiria (Telsač et. al., 2022). Susijungimas į savos kultūros atstovų ar į juos panašių migrantų bendruomenę, kurios priežastis yra ne etniškumas, o „kitoniškumas“ ir bendravimo konstravimas principu „vietinis – svetimas“ apsunkina integraciją (Zheleznyakova, 2019).

Priklausymo jausmo nebuvimas. Imigrantų vaikai yra atskirti nuo savo bendraamžių ir privalo užmegzti naujas draugystes/socialinius ryšius priimančiojoje šalyje. Be to, dėl skirtumų (pvz., kultūrinių) jie gali jaustis susvetimėję ir jiems sunkiau išsiugdyti priklausymo jausmą (Nakeyar, Esses ir Reid, 2017). Draugystės praradimas ir kūrimas yra ypač sudėtingas pabėgėlių vaikams ir jaunimui (Sleijpen, Boeije, Kleber ir Mooren, 2016) ir gali būti didelė kliūtis jų integracijai (Correa-Velez, Gifford ir McMichael, 2015). O juk priklausymo jausmas teigiamai veikia mokinių gerovę (Anderson ir Graham, 2016) ir skatina jausmą, kad jis yra vertinamas savo mokyklos bendruomenės narys (Avvisati, 2019; Schachner, Schwarzenhal, van de Vijver ir Noack, 2019). Tačiau nustatyta, kad migrantai vaikai jaučia mažesnę priklausymo mokyklai jausmą (Borgonovi, 2018), ypač, jei jie kalba kita kalba nei jų gimtoji kalba (Kilpi- Jakonen ir Alisaari, 2021).

Mokslinėje literatūroje nėra vienas mokslininkas nemini, tačiau darbo autorės manymu, sėkmingą integraciją gali trukdyti ir vaiko asmeninės savybės: lankstumas, bendravimo įgūdžiai ir pan., nors kiti mokslininkai mini *socializacijos ir asmeninio prisitaikymo problemas*, teigdami, kad sunkumai

priprasti prie kitokios aplinkos, psichologinė įtampa sąlygoja susvetimėjimą, nerimą ir agresiją (Komarova, Suslova ir Nesterova, 2018; Nesterova, 2018).

2.2.2. Tarpasmeniniai veiksniai

Šeimos paramos trūkumas. Kai kurie migrantai dėl finansinių ir politinių problemų savo vaikų švietimą nustumia į antrą planą. Kai kurios šeimos net nenori, kad jų vaikai eitų į mokyklą (Telsač et. al., 2022). Prie šeimos paramos trūkumo galima priskirti - *tėvų nebendradarbiavimą su ugdymo įstaiga*. Nebendradarbiavimą - neįsitraukimą gali sąlygoti tėvų prasti kalbos įgūdžiai (Turney ir Kao, 2009 cit. iš Zorana, Gornik ir Sedmak, 2022; Antony-Newman, 2019). Kalbos barjerai taip pat pablogina jų ir mokytojų santykius bei bendravimą. Kai kuriuose tyrimuose teigiama, kad tėvai dažnai jaučiasi mažiau pasitikintys savimi, nes nemoka kalbos, todėl nesijaučia patogiai tiesiogiai bendraudami žodžiu, pirmenybę teikdami rašytiniam bendravimui su mokytojais (Sohn ir Wang, 2006 cit. iš Zorana et. al., 2022). Tėvų neįsitraukimą gali sąlygoti ir pedagogų ir tėvų kultūriniai skirtumai ir požiūriai - o tai gali atitolinti mokytojus ir tėvus vienas nuo kito (Bunar, 2010 cit. iš OECD, 2019a).

Tėvų įsitraukimui įtakos turi ir šeimos socialinė-ekonominė padėtis. Tang (2014) pabrėžia, kad tėvai migrantai dažniau praneša, kad mokytojų pasiūlytas susitikimų laikas yra netinkamas; tai ypač pasakytina apie mažas pajamas gaunančias migrantų šeimas, kurie ilgiau dirba, arba dirba/gyvena toliau nuo ugdymo įstaigos. Priklausomai nuo socialinės ir ekonominės padėties, šeima gali sudaryti sąlygas savo vaikui dalyvauti popamokinėje veikloje, kur kuriami socialiniai tinklai, prisidedantys prie įtraukties - sėkmingos integracijos (Rerak-Zampou, 2014).

Ekonominės problemos- žema socialinė ir ekonominė padėtis (Harte, Herrera ir Stepanek, 2016). Dažnai pastebima maitinimo metu arba batų / drabužių vietoje. Atskirai vertintina ir tai, kad šeimoms dažnai tenka kraustyti ir gyventi ar nuomotis būstą. Dėl šios priežasties imigruojantiems mokiniams dažnai tenka keisti mokyklą ir dėl to jiems kyla adaptacijos problemų (Telsač et. al., 2022).

2.2.3. Mokyklinio lygio veiksniai

Mokyklinio lygio veiksnius įtakoja mokyklos klimatas. Mokyklos klimatą galima apibrėžti kaip aplinką, kurią suteikia mokykla, ir ji apima tokius veiksnius kaip saugumas, santykiai ir jos misija. Teigiamas mokyklos klimatas yra saugus (veiksminga smurto ir diskriminacijos prevencija), skatinantis dalyvauti ir teigiamai įtakojantis akademinis pasiekimus, sėkmę mokykloje, mokinių vystymąsi (Cohen ir kt., 2009. cit. iš Alisaari ir Kilpi-Jakonen, 2022). Kiti mokslininkai taip pat teigia, kad teigiamas mokyklos klimatas yra susijęs su geresniais migrantų vaikų mokymosi rezultatais (Berkowitz, 2022; Celeste, Baysu, Phalet, Meeussen ir Kende, 2019; Schachner et. al., 2019). Kai

mokiniai suvokia, kad mokyklos klimatas teigiamas, kai jaučia, kad svarbi tarpkultūrinė komunikacija, atrodo, kad jie labiau jaučia priklausymą mokyklai, o tai savo ruožtu, yra siejama su geresniais mokymosi rezultatais (Schachner et. al., 2019), didesniu pasitikėjimu savimi bei įsitraukimu į mokyklos veiklas (Storlie ir Toomey, 2020).

Prie veiksnių įtakančių mokyklos klimata bei galinčių trukdyti vaikų integracijai galima priskirti:

Pedagogų žinių stygių. Nustatyta, kad didelė dalis mokytojų įvairiose šalyse jaučiasi nepasiruošę, kad galėtų mokyti daugiakalbėje aplinkoje (Ahad, Benton, 2018 cit. iš Manzoni ir Rolfe, 2019) - neturi tam reikalingų kompetancijų, todėl nesijaučia pasirengę bendrauti su migrantų vaikais (Aydin, Gundogdu ir Akgul 2019; EBPO 2014 cit. iš Koehler ir Schneider, 2019; Koelher, 2017), ir ypač dirbant su pabėgėliais mokiniais ir jų ypatingais poreikiais (Koehler ir Schneider, 2019). Pavyzdžiui Slovėnijoje, visi tyrime dalyvavę mokytojai pabrėžė, kad pedagoginis darbas su migrantų vaikais yra labai sunkus dėl jų nemokėjimo slovėnų kalbos (Milharčič et. al., 2021).

Diskriminacijos problemos (Blessed-Sayah, Griffiths ir Moll, 2022; Campos-Saborío, Núñez-Rivas, Holst-Schumacher, Alfaro-Mora ir Chacón-Ruíz, 2018; Wiseman ir O'Gorman, 2017). Vaikų migrantų socialinė ir ekonominė padėtis dažnai yra priskiriama prie pagrindinių nepalankumo ir diskriminacijos šaltinių (Forbes ir Sime, 2016). Migrantų šeimų vaikų diskriminacija dėl vaiko tautybės, ne tik apsunkina integraciją, bet ir sąlygoja konfliktus (Carter-Thuillier, López-Pastor, Gallardo-Fuentes ir Carter-Beltran, 2018), žemesnę vaiko savigarbą, psichologinį atsparumą, depresijos simptomus arba beprasmiškumo jausmą (D'hondt, Eccles, Van Houtte ir Stevens, 2016).

Be to, daugelyje tyrimų daroma išvada, kad diskriminuojantis bendraamžių ar mokytojų požiūris neigiamai veikia bendrą migrantų vaikų gerovę, akademinį pasiekimą, savigarbą, psichinę sveikatą ir kt. (D'hondt et. al., 2016; Isik-Ercan, 2015), kaip ir mažina priklausymo mokyklai jausmą (Heikamp, Phalet, Van Laar ir Verschueren, 2020).

Atskyrimą nuo kitų mokinių - įprasta situacija, kai migrantų vaikai klasėje būna vieni dėl kalbos, kultūros, socialinių bei ekonominių priežasčių. Šie vaikai patiria psichologinį neigiamą poveikį, patiria atskirtį ir taip integracija sulėtėja (Telsaç et. al., 2022).

Pedagogų nusistatymus. Asmeniniai įsitikinimai vaidina svarbų vaidmenį (Oolbekkink-Marchand, Hadar, Smith, Helleve ir Ulvik, 2017). Neigiami stereotipai apie migrantus vaikus taip pat lemia tarpkultūrinės sąveikos sunkumus (Carter-Thuillier et. al., 2018). Atliktų tyrimų duomenimis, pedagogai susidarė nuomonę apie imigrantus priklausomai nuo tautos, kurioje jie gimė. Suvokimai yra tokie stiprūs, kad sudaro išankstinį nusistatymą (Brown et. al. 2022). Daugelis pedagogų turi nepalankų požiūrį į tautinių mažumų mokinius (Brown, et. al. 2022; Glock, Kovacs ir Pit-ten Cate, 2019) ir dažnai mokiniai iš skirtingų kultūrinių sluoksnių yra „nepageidautina našta“ (Herzog-

Punzenberger et. al., 2020) ir juos kaltina dėl jų nesėkmių (Brown et. al. 2022), ko pasekoje mažėja vaikų mokyklai priklausymo jausmas ir sunkiai integruojamasi (Yeasmin ir Uusiautti, 2018).

Psichologinės pagalbos mokyklose trūkumą - jos dažnai trūksta, kad padėtų mokytojams ir pabėgėlių bei migrantų vaikams, kuriems gali būti sunku susikaupti ir mokytis klasėje dėl streso ir traumų ir pan. (UNICEF, 2019).

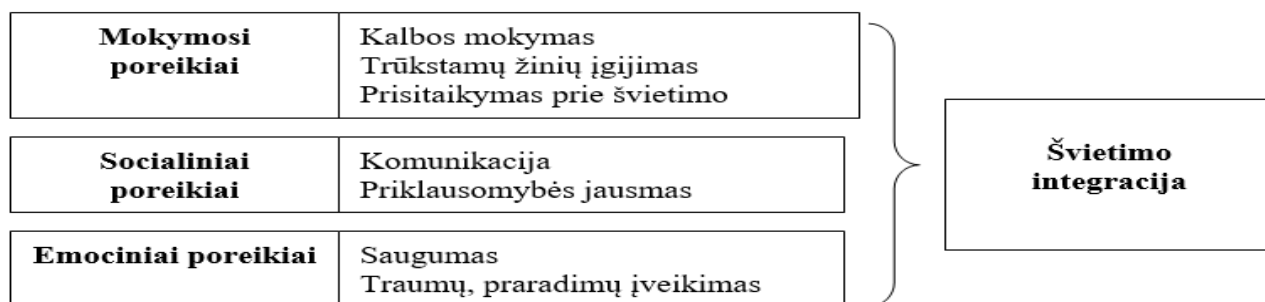
Klabant tik apie vaikus iš pabėgėlių šeimų, nurodoma, kad nors duomenų apie tokius vaikus yra nedaug, tačiau turima informacija rodo, kad pabėgėlių vaikai susiduria su daugiau kliūčių nei kiti vaikai iš imigrantų šeimų (Block, Cross, Riggs ir Gibbs, 2014; Dryden -Peterson, 2016; Essomba, 2017). Pabėgėliai susiduria su papildomais iššūkiais, susijusiais su jų priverstinės migracijos pobūdžiu, pvz., psichikos sveikatos problemomis, taip pat gali trūkti jų išsilavinimą patvirtinančių dokumentų. Dėl to juos sunku priskirti į reikiamą programą / klasę be sistemingo jų įgūdžių vertinimo (OECD, 2019). Be to, pabėgėliai dažnai patiria traumų ir skausmo, o tai vaikų atveju gali turėti didelės įtakos jų asmeninio tapatumo formavimuisi ir raidai. Todėl jiems reikia daugiau dėmesio bei pagalbos iš pedagogų, kurie neturi žinių kaip jiems padėti (Essomba, 2017).

Apibendrinant galima teigti, kad daugiakultūroje ugdymo įstaigos aplinkoje ugdymas atlieka įvairias funkcijas, procesus, padedančius prisitaikyti prie aplinkos. Tačiau sėkmingą migrantų vaikų integraciją gali stabdyti individualūs (kalbos nemokėjimas, prasta psichinė sveikata/patirtos traumos, kitokia kultūra, asmeninės savybės, bendravimas tik su savo kultūros atstovais ar kitais migrantais, priklausymo jausmo nebuvimas), tarpasmeniniai (šėimos paramos trūkumas - tėvų neįsitraukimas ir nebendradarbiavimas su ugdymo įstaigos pedagogais, prasta ekonominė padėtis šeimoje) ir mokyklinio lygio veiksniai (pedagogų žinių stygius, diskriminacijos problemos, atskyrimas nuo kitų mokinių, pedagogų nususetatymai, psichologinės pagalbos trūkumas, vyraujantys neigiami stereotipai apie migrantus).

2.3. Vaikų sėkmingos integracijos priemonės daugiakultūrinėje aplinkoje

Akcentuojama, kad netinkamos integracijos priemonės (arba jų nebuvimas) gali sukelti įvairių formų teisių pažeidimus, socialinę nelygybę, atskirtį, segregaciją. Vaikų migrantų integracija yra daugialypis reiškiny, apimantis įvairius veikėjus - migrantų vaikus ir šeimas, mokyklas, mokytojus ir bendraamžius. Ir žinoma, kad skirtingose šalyse integracijos priemonės skiriasi (Garcés-Mascareñas ir Pennx 2016 cit. iš Sedmak et. al., 2021).

Holistinis modelis (4 pav.) vaizduoja poreikių, veiksnių, politikos ir švietimo integracijos ryšius. Vaikų edukacinė integracija gali vykti, jei bus patenkinti visi (arba bent jau dauguma) jų mokymosi, socialiniai ir emociniai poreikiai.

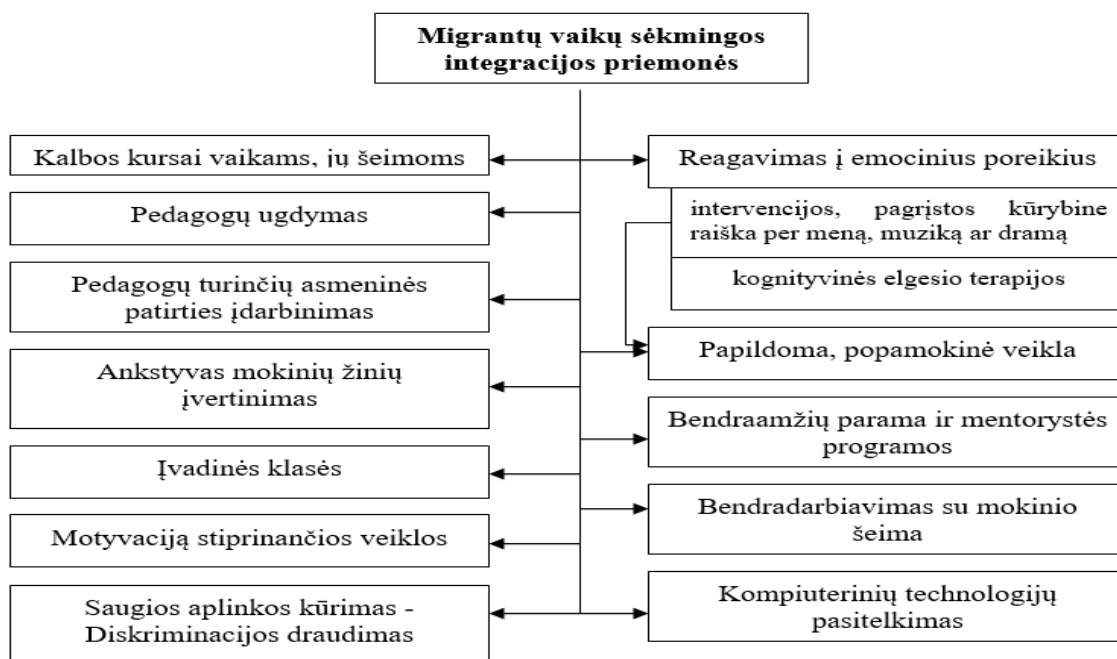
Šaltinis: sudaryta pagal OECD (2019a)

4 pav. Holistinis pabėgėlių edukacinės integracijos modelis

Vaikai turi išmokti priimančiosios šalies kalbą ir lavinti savo gimtąją kalbą, įveikti mokymosi trukdžius, prisitaikyti prie naujos švietimo sistemos. Jie taip pat turi mokėti bendrauti su kitais, jausti priklausymą ir ryšį su bendruomene ir išsiugdyti tvirtą asmeninę tapatybę. Be to, vaikai turi jaustis saugūs ir sugebėti išgyventi netektis, sielvartą, išsiskyrimą ir (arba) traumas (OECD, 2019a).

Esami tyrimai rodo, kad mokyklos, kurios, kaip nustatyta, siūlo holistinį modelį, galėjo reaguoti į psichosocialinius ir emocinius savo mokinių poreikius, taikydamos gyvenimo įgūdžių programas, teikdamos rūpestį ir paramą, plačius įvairius procesus bei popamokinę veiklą (McBride, 2018).

Darbo autorius sutinka, kad holistinis pabėgėlių modelis atsižvelgia į įvairius vaiko poreikius, tačiau atlikus mokslinės literatūros analizę, galima pateikti ir daugiau sėkmingos integracijos priemonių, kurios padėtų patenkinti vaikų mokymosi, emocinius bei socialinius poreikius (5 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal OECD (2019a), Manzoni ir Rolfe (2019), Telsač et. al. (2022), Zorana et. al. (2022) ir kt.

5 pav. Migrantų vaikų sėkmingos integracijos priemonės

Kalbos kursai ne tik vaikams bet ir jų šeimoms. Bendravimas - didžiausia migrantų problema (Cereci, 2019). Kalba yra stipriausias ir neišvengiamas bendravimo, kultūrinio tapatumo ir išraiškos šaltinis bei gyvybiškai svarbi pažinimo raidos ir žmogaus veiksmų bei mąstymo stimuliavimo priemonė (Gilani et. al., 2020). Kalbų įgūdžiai yra svarbūs ne tik siekiant akademinių pasiekimų, bet ir būtini bendravimui (Europos Komisija, 2015 cit. iš OECD, 2019a). Neišsprendus kalbos problemos tampa neįmanoma išspręsti kitų problemų (Telsač et. al., 2022). Todėl kuo anksčiau pradedamas kalbos mokymas, tuo didesnė sėkmės moksle ir integracijos tikimybė, tam vaikams turi būti rengiami privalomi kalbos kursai. Į procesą turėtų būti įtraukti ne tik vaikai, bet ir jų tėvai (Telsač et. al., 2022; Wofford ir Tibi, 2018). Kadangi tai galimybė visiems šeimos nariams vienu metu palaikyti vienas kitą ir tuo pačiu įgyti žinių (Katz, 2014).

Pedagogų kvalifikacijos kėlimas. Mokytojai atlieka labai svarbų vaidmenį kuriant sąlygas naujai atvykusiems migrantams sėkmingai integruotis į mokyklas, gali atlikti svarbų vaidmenį stiprindami ryšio su mokykla jausmą, kurdami skatinančią ir įtraukią klasės aplinką, nes jie gali patenkinti mokinių ugdymosi, priklausymo ir saugumo poreikius (OECD, 2019a). Teigiama mokytojų ir mokinių sąveika taip pat skatina įtraukią atmosferą mokykloje (Mælan, Eikeland Tjomsland, Samdal ir Thurston, 2020) ir mokinių gerovę (Anderson ir Graham, 2016).

Visos pastangos integruoti migrantų vaikus priklauso nuo pedagogų kvalifikacijos, jų įgūdžių bei žinių. Mokytojai dažnai yra blogai pasirengę pedagogiškai mokyti antrosios kalbos arba atpažinti ir padėti vaikams įveikti traumų, kurias patiria daugelis imigrantų vaikų, padarinius (OECD, 2019a). Nustatyta, kad labai dažnai mokytojai susiduria su įvairiomis problemomis, kai bando mokyti daugiakultūroje aplinkoje. Calatayud (2006) pažymi, kad mokytojai nėra pakankamai apmokyti, kaip įveikti iššūkius, kylančius dėl didėjančio imigracijos lygio ir didėjančio skirtingų kultūrų mokinių skaičiaus savo klasėse (Morales, Sanhueza Henríquez, Friz Carrillo ir Riquelme Bravo, 2017). Įdomu tai, kad tyrimai rodo, kad jaunesni pedagogai, bendraudami su skirtingais kultūriniais žmonėmis, nebūna taip susierzinę, o vyresni nei 50 metų - pripažįsta, kad jiems sunku priimti tokių žmonių nuomonę (Morales et. al., 2017) - o tai juk gali apsunkinti jų bendravimą su migrantų vaikų tėvais, ko pasekoje nukentės vaikų integracija.

Tyrimai rodo, kad mokytojams reikia tam tikrų įgūdžių, kad padėtų įvairiems besimokantiems asmenims, kurių nėra lengva įgyti formaliojo mokymo metu. Šie įgūdžiai apima pagalbą mokiniams užmegzti gerus santykius su bendraamžiais, taip pat išlaikyti teigiamą požiūrį į savo šeimos vertybes, užtikrinti kalbų mokytojų ir klasės mokytojų bendradarbiavimą (Manzoni ir Rolfe, 2019). Pasak Aragona-Young ir Sawyer (2018), mokytojų susipažinimas su daugiakultūriniu mokymusi yra labai svarbus. Nauji mokytojai dažnai negauna tinkamo universitetinio daugiakultūrinio ugdymo mokymo, kad galėtų taikyti veiksmingą ir tinkamą įtraukiąją praktiką įvairiose klasėse (Forrest, Lean ir Dunn,

2016; Walton et. al., 2016), skatinti daugiakultūriškumą ir atvirumą įvairovei (UNICEF, 2019). Mokytojai turi žinoti, kaip mokyti kultūriškai jautriu būdu, kad daugiakultūriškumas būtų sėkmingai įgyvendintas ugdymo aplinkoje (Aronson ir Laughter, 2016; Abacioglu, Volman ir Fischer, 2020). Taip pat svarbu šviesti pedagogus teisių ir nelygybės klausimais; šeimų ar bendruomenių ir mokyklų abipusio mokymosi priemonių kūrime (Bajaj, Argenal ir Canlas, 2017 cit. iš Arun, Bailey ir Szymczyk, 2021). O mokytojų rengimo programose rekomenduojama numatyti kursus, kuriais siekiama pakeisti mokytojų įsitikinimus apie kultūrų įvairovę, skatinti skirtingų kultūrų priėmimą ir skatinti skirtingus mokymo ir mokymosi stilius (Morales et. al., 2017).

Akcentuojama, kad svarbu didinti ir pedagogų:

- kultūrinį jautrumą (Savva, 2017);
- empatiją (Morales et. al., 2017; Zembylas ir Papamichael, 2017).

Tam reiktų didinti pedagogų tarpkultūrinės kompetencijas - gebėjimus pažinti kitus bei save, įgūdžius bendrauti, vertinti kitų vertybes, įsitikinimus bei elgesį (Deardorff, 2004 cit. iš Alisaari ir Kilpi-Jakonen, 2022), nes jos labai svarbios migrantų vaikų integracijai (Morales et. al., 2017). Ugdant tarpkultūrinės kompetencijas bus ugdomos komunikacijos kompetencijos kultūriškai skirtingų mokinių atžvilgiu (Quintriqueo ir kt., 2014 cit. iš Morales et. al., 2017).

Moksliniuose straipsniuose dažnai minima tarpkultūrinė komunikacija - komunikacinis procesas, kuriame dalyvauja asmenys iš pakankamai skirtingų kultūrų ir tam, kad būtų pasiektas efektyvus bendravimas, reikia įveikti tam tikras asmenines ir (arba) kontekstines kliūtis (Aneas, Sandín 2009 cit. iš Awada, 2021). Akcentuojama, kad svarbu ugdyti pedagogų tarpkultūrinę komunikacinę kompetenciją - gebėjimą bendrauti su kitų kultūrų žmonėmis. Ją sudaro pažinimo, elgesio, emocinės dimensijos. Kognityvinė tarpkultūrinė komunikacinė kompetencija – tai tiek savo, tiek kitų kultūrinių ir komunikacinių elementų žinojimas, supratimas ir suvokimas, taip skatinant efektyvų bendravimą. Elgsenos tarpkultūrinė komunikacinė kompetencija – tai verbalinių ir neverbalinių gebėjimų rinkinys, parodantis elgsenos adaptaciją, kuri yra palanki tinkamam ir efektyviam bendravimui tam tikrame kontekste. Emocinis aspektas vadinamas tarpkultūriniu jautrumu ir reiškia gebėjimą bendrauti su kitų kultūrų žmonėmis (Morales et. al., 2017).

Pedagogų turinčių asmeninės patirties įdarbinimas. Daugiakultūrį ir įvairų ugdymą klasėje lengviau paruošti, kai mokytojai turi asmeninės patirties (Glock et. al., 2019). Kai kurie tyrinėtojai teigė, kad mokytojų iš įvairios etninės arba migrantų šeimų dalies padidinimas galėtų padėti integruotis, nes padidėtų mokinių mokymosi patirtis ir priklausymo jausmas (Katsarova, 2016 cit. iš Manzoni ir Rolfe, 2019).

Ankstyvas mokinių žinių įvertinimas. Kad vaikai išmoktų priimančiosios šalies kalbą, įveiktų mokymosi trukdžius ir visapusiškai naudotųsi mokymosi galimybėmis, mokyklose svarbu numatyti ankstyvą įgūdžių bei žinių įvertinimą (Kaprielian-Churchill, 1996 cit. iš OECD, 2019a). Norint

sėkmingai įvertinti imigrantų mokinius, būtina žinoti, kokiomis sąlygomis ir su kokiais sunkumais šie vaikai migravo, nes ši informacija svarbi sprendžiant jų prisiminimuose išskylančias traumas (Telsač et. al., 2022). Ypač, kalbant apie pabėgėlių šeimos vaikus, mokytojai turi būti informuoti apie jų patirtas traumas, specifinius poreikius (Kaprielian-Churchill, 1996 cit. iš OECD, 2019a). Įvertinus mokinių kalbos ir kitus įgūdžius, galima nustatyti kiekvieno vaiko poreikius ir tikslingai mokyti. Kalbos pagalba reikalauja tiksliai įvertinti vaikų kalbos įgūdžius (tiek gimtąja, tiek mokomąja kalba) ir kitas kompetencijas įstojimo į švietimo sistemą metu, taip pat mokymosi metu. Netinkamos vertinimo priemonės gali turėti neigiamą poveikį imigrantų vaikams, nes šie vaikai dažniau bus skiriami į specialųjį ugdymą ir žemesnių gebėjimų klases (OECD, 2018).

Įvadinės klasės, parengiamieji užsiėmimai. Siekdamas patenkinti vaikų poreikius mokytis kalbų, įveikti mokymosi trukdžius ar ribotą išsilavinimą, prisitaikyti prie naujos švietimo sistemos, bendrauti su kitais ir ugdyti priklausymo jausmą, daugelis šalių įvedė įvadinės klases. Tikslas – organizuoti kalbos ir įvairių dalykų pamokas mokiniams. Iššūkis yra parengti mokinius taip, kad po vienerių ar dvejų metų juos būtų galima įtraukti į įprastą klasę (Nilsson ir Axelsson, 2013 cit. iš OECD, 2019a). Manoma, kad parengiamieji užsiėmimai turi daugiau laiko skirti kalbos mokymuisi, tačiau ši strategija gali turėti įtakos mokinių gebėjimui integruotis su kitais mokiniais, taip pat sumažinti laiką skirtą kitų mokymo dalykų mokymuisi (Nilsson ir Bunar, 2016).

Reagavimas į emocinius poreikius. Kai kurios šalys ne tik sprendžia mokymosi ir socialinius pabėgėlių poreikius, bet ir turi skirtingą politiką ir praktiką, skirtą emociniams pabėgėlių mokinių poreikiams tenkinti. Tai gali apimti konsultavimus pabėgėlių vaikams (Szente, Hoot, 2011 cit. iš OECD, 2019a). Dažnai yra kvalifikuotas psichologas, galintis padėti vaikams, patyrusiems traumą ar sunkumų gyvenime (Scholten et. al., 2017 cit. iš OECD, 2019a).

Pabėgėlių ir prieglobsčio ieškančių vaikų mokykloje vykdomų psichikos sveikatos intervencijų apžvalgose išskiriamos dvi intervencijos rūšys (Sullivan ir Simonson, 2016):

- 1) intervencijos, pagrįstos kūrybine raiška per meną, muziką ar dramą, padedančias mokiniams ugdyti socialinius ir emocinius įgūdžius, ir
- 2) kognityvinės elgesio terapijos, kurios gali padėti susidoroti su esamais ir būsimais iššūkiais.

Papildoma veikla. Mokinių gerovę ir lygybės jausmą palaiko ir jų suvokimas apie savo galimybes dalyvauti įvairiose mokyklos srityse bei veiklose (Anderson ir Graham, 2016). Užklasinė veikla, tokia kaip sportas, menas, teatras ir muzika, gali būti veiksmingas būdas užmegzti socialinius ryšius (OECD, 2019a). Užklasinė veikla, įskaitant meno ir dramos projektus, yra svarbi įtraukiant mokinius migrantus į platesnį mokyklos gyvenimą ir užmezgant naujas draugystes. Todėl popamokinė veikla yra dar vienas būdas padedantis vaikams lengviau integruotis (Manzoni ir Rolfe, 2019). Kaip antai, nustatyta, kad muzikinio ugdymo programos daro teigiamą poveikį pabėgėlių vaikams, ypač

skatina gerovės jausmą, socialinę įtrauktį (priklausomybės jausmą) ir stipresnį įsitraukimą į mokymąsi (Crawford 2017).

Užklasinė veikla taip pat gali leisti mokiniams susitikti ir susidraugauti su bendraamžiais iš skirtingų kultūrinių ir socialinių bei ekonominių sluoksnių (Moody, 2001 cit. iš OECD, 2019a).

Bendradarbiavimas su mokinio šeima. Komunikacijos teorija teigia, kad bendravimas migrantų šeimose tai dinamiškas procesas, kurio metu visi nariai gali daryti įtaką vieni kitiems (Katz, 2014). Tėvų dalyvavimas migrantų vaikų švietime yra itin svarbus siekiant jų integracijos. Teigiama, kad tėvų įsitraukimas į savo vaikų ugdymą mokykloje prisideda prie jų mokymosi sėkmės ir gerovės (OECD, 2018). Kiti mokslininkai taip pat teigia, kad vaikų integracijos sėkmė pasiekama bendradarbiaujant mokytojams ir šeimoms (Birman et. al., 2007 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015; Pieloch, McCullough ir Marks, 2016; Dervin, Simpson ir Matikainen, 2017). Tėvų įtraukimas gali padėti integruotis ir pagerinti mokinių rezultatus svarbu, kad mokyklos nuo pat pradžių plėtotų konstruktyvią partnerystę su tėvais (Francis ir Yan, 2016; Manzoni ir Rolfe, 2019; Sleijpen et. al., 2016).

Vakarų visuomenėse pastebima bendra tendencija, kad tėvams įsitraukus, tikimasi, kad jie ne tik suteiks materialinę ir emocinę paramą bei tikrins namų darbus, padės savo vaikams mokytis (Weis, Cipollone ir Jenkins, Antony-Newman, 2019 cit. iš Zorana et. al., 2022), taip pat dalyvaus mokyklos rengiamose savanoriškose veiklose (Schneider ir Arnot 2018).

Motyvaciją stiprinančios veiklos. Vaikų migrantų motyvacijos mokytis didinimas yra veiksnys, kuris tiesiogiai veikia jų sėkmės galimybes. Būtina sukurti sėkmės jausmą teikiant tokias programas, kaip motyvuojantys apdovanojimai ir pagyrimai šiems vaikams, ypač kalbant apie kalbos mokymąsi (Telsač et. al., 2022).

Kompiuterinių technologijų pasitelkimas. Rekomenduoja pasitelkti kompiuterines technologijas ir virtualius valstybinės kalbos mokymo, istorijos ir kultūros pagrindus, priimančiojoje šalyje priimtas elgesio normas. IT technologijos leidžia vaizdžiai perteikti ugdymo turinį, galima naudoti ir kompiuterines programas, paremtas kultūrinės asimiliacijos metodika ir technologija. Galima paminėti ir kompiuterinę programą „Etnokultūros navigatorius“ (paaugliams iš migrantų šeimų) padedančią paaugliams iš migrantų šeimų pozityviai prisitaikyti prie gyvenimo sąlygų. Programa gali būti naudojama psichosocialiniam konsultavimui ir švietimui migrantų tėvams, pedagogams, socialiniams darbuotojams, psichologams, dirbantiems su migrantų vaikais. Jame taip pat pateikiami tos šalies simboliai, tradicijos, taip pat patarimai migrantų vaikams kaip užmegzti konstruktyvų tarpkultūrinį kontaktą ir išspręsti konfliktus. Svarbu, kad būtų naudojamos programos, kuriose vietoj sudėtingų pavadinimų ir žodžių būtų vaizdai; vietoj žodinių aprašymų – konkrečių gyvenimo situacijų vaizdai (Suslova, 2019 cit. iš Komarova ir Suslova, 2022). Tai akcentuoja ir Europos Taryba. Anot jos, svarbu skleisti informaciją ne tik vaikams, bet ir jų tėvams kuo paprastesne forma (vaizdo įrašais, vaizdų ir piktogramų naudojimas įvairiuose mokyklų bendrai naudojamuose dokumentuose) - kadangi dažnai jie

gerai nemoka kalbos. Žinoma, mokyklos gali kviešti ir vertėjus, kurie padėtų komunikuoti su tėvais žodžiu (Council of Europe, 2023).

Saugios aplinkos kūrimas - diskriminacijos draudimas. Daugelis pabėgėlių vaikų patyrė karą, konfliktus ir nesaugią aplinką, todėl turi jaustis saugūs naujose, jiems svetimose šalyse. Tačiau pabėgėlių vaikai taip pat gali nukentėti nuo diskriminacijos ir patyčių priimančiųjų šalių mokyklose. Tai taip pat gali būti vertinama kaip saugumo problema, jei pabėgėliai nesijaučia laukiami ir saugūs savo naujoje šalyje (Nakeyar, Esses ir Reid, 2017; Correa-Velez, Gifford ir McMichael, 2015). Reikėtų užkirsti kelią bendraamžių patyčioms mokinant kitus mokinius apie diskriminacijos žalą (Telsač et. al., 2022). Mokykloje vykdomos kovos su patyčiomis intervencijos gali būti skirtos asmenims, klasės ar net mokyklos lygiu (Manzoni ir Rolfe, 2019).

Bendraamžių parama ir mentorystės programos. Taikant bendraamžių tarpininkavimo ar paramos metodą, naudojami vaikų įgūdžiai ir patirtis, padedanti mokiniui sudėtingu metu. Apmokyti vaikai yra atsakingi už bendraamžių kuravimą, išklausimą ir konsultavimą (Manzoni ir Rolfe, 2019). Tiksliau, vienas bendraamžis globoja ir bendrauja su migrantu vaiku. Tikslas yra padėti naujiems vaikams susipažinti su mokykla, padėti sprendžiant kasdienes problemas ir perduoti žinias apie mokyklą (Newton, Wilson, 2003 cit. iš Manzoni ir Rolfe, 2019). Užmegzti ryšį su draugais gali būti naudinga priemonė, padedanti patenkinti vaikų bendravimo, kalbų mokymosi ir priklausymo jausmo poreikį. Draugystė yra svarbus aspektas kuriant socialinius ryšius (OECD, 2018).

Tarpkultūrinės mentorystės priemonės išbandė JK, Ispanijoje, Kipre, Lenkijoje ir Italijoje. Bandomasis projektas buvo atliktas 14 mokyklų, kuriose dalyvavo 68 mentoriai ir 76 globojami asmenys. Pagal programą 13–19 metų jaunuoliai iš migrantų šeimų buvo mokomi kaip mentoriai, padedantys jaunesniems mokiniams migrantams, patiriantiems sunkumų. Vertinant bandomąjį projektą nustatyta daug teigiamų pasekmių, pavyzdžiui, susirado naujų draugų, padidėjo pasitikėjimas (Messiou ir Azaola 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad siekiant sėkmingos integracijos svarbu, kad daugiakultūrinės ugdymo įstaigos aplinkoje būtų imamasi įvairių priemonių: rengiami kalbos kursai ne tik vaikams, bet ir jų šeimoms, pedagogai keltų savo kvalifikacijas, būtų įdarbinami pedagogai turintys asmeninės, su integracija susijusios patirties (pvz. patys buvę migrantai mokiniai), mokinių žinios įvertinamos iš pat pradžių, rengiamos/kuriamos įvadinės klasės, vaikai skatinami teikiant įvairias motyvaciją stiprinančias veiklas, kuriama saugi aplinka, kurioje draudžiama diskriminacija. Svarbu reaguoti ir į vaikų emocinius poreikius. Tam puikiai tinka įvairios intervencijos (papildoma popamokinė veikla: meno, muzikos, dramos ar sporto būreliai), kognityvinės elgesio terapijos. Naudinga ir bendraamžių parama ir mentorystės programos, taip pat bendravimas su mokinių šeima - jos įtraukimas į ugdymo procesą. Integracijai palengvinti gali būti pasitelkiamos ir įvairios kompiuterinės technologijos palengvinančios naujų žinių įsisavinimą per vaizdus, o ne kalbą.

Su visais vaikų migrantų iššūkiais mokykloje susitvarkyti ir įgyvendinti sėkmingą integraciją labiausiai gali įtakoti mokyklos aplinka. Akcentuojama, kad labai svarbu, kad mokyklos klimatas vertintų įvairovę ir tarpkultūrinį bendravimą (Schachner et. al., 2019). Darbo autorės manymu, mokyklos klimata, priklausymo jausmą, mokymosi pasiekimus, kaip ir vaikų integraciją labai įtakoja pedagogas. O ir mokslininkų teigimu, pedagogai gali padėti įveikti diskriminaciją, išankstines nuostatas ir stereotipus (Alvites, Jimenez, 2011 cit. iš Morales et. al., 2017), padidinti priklausymo jausmą (Schachner et. al., 2019). Pedagogai gali ir pasirinkti mokymo strategiją - kuri taip pat įtakoja vaikų mokymąsi ir net mokyklos klimata (Govorova, Benítez ir Muñiz, 2020). Būtent pedagogas gali ir turi bendrauti ne tik su vaiku, bet ir jo šeima - juos įtraukti į ugdymo procesą, pasirinkti bei naudoti įvairias kompiuterines technologijas, vaikus skatinti taikant įvairias motyvaciją stiprinančias veiklas. Tačiau tyrimai rodo, kad pedagogams trūksta žinių, įgūdžių, patys dažnai turi nusistatymų. Tam būtina didinti jų kompetencijas - didžiausią dėmesį skiriant pedagogų tarpkultūrinei komunikacijai, tarpkultūrinėms kompetencijoms - gebėjimams pažinti kitus bei save, įgūdžius bendrauti, vertinti kitų vertybes, įsitikinimus bei elgesį, nes jos labai svarbios migrantų vaikų integracijai.

3. EMIGRANTŲ VAIKŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIŲ KURIANT DAUGIAKULTŪRIŠKĄ APLINKĄ TYRIMO METODOLOGIJA IR ANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodai ir instrumentas

Tyrimo strategija. Siekiant atskleisti su kokiais emigrantų vaikų integracijos iššūkiais susiduriama kuriant daugiakultūrišką aplinką X progimnazijoje, nuspręsta atlikti kokybinį tyrimą - ši tyrimo strategija, darbo autorės manymu, yra tinkamiausia, kadangi mokslininkų teigimu, atliekant kokybinį tyrimą - apklausiant informantus, galima atskleisti jų požiūrį bei nuomonę į mus dominančias bei vyraujančias problemas (Kardelis, 2007). O ir Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016) teigimu, atliekant kokybinį tyrimą „dėmesio centras – tyrimo dalyvių perspektyvos, subjektyvios sampratos ir patirtys, kasdieniai kontekstai <...> kai iš žmonių norime sužinoti tai, ko negalime matyti tiesiogiai <...> kokybiniai interviu leidžia surinkti giluminius, su kontekstu susietus, atvirus tyrimo dalyvių atsakymus, išreiškiančius jų požiūrius, nuomones, jausmus, žinias, patirtį“. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad būtent kokybinis tyrimo strategija padės atskleisti, su kokiais emigrantų vaikų integracijos iššūkiais susiduriama kuriant daugiakultūrišką aplinką X progimnazijoje.

Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodai:

- *turinio analizės metodas* - šis metodas taikytas analizuojant X progimnazijos dokumentus, taip pat internetinių svetainių turinį siekiant nustatyti kaip, kokiais būdais kuriama daugiakultūriška aplinka X progimnazijoje.

- *pusiau struktūruotas interviu* - apklausama X progimnazijos direktorė, pedagogai dirbantys su emigrantų vaikais, taip pat emigrantų tėvai siekiant nustatyti, su kokiais emigrantų vaikų integracijos iššūkiais susiduriama kuriant daugiakultūrišką aplinką. Pusiau struktūruotas interviu - „interview, vedamas pagal tam tikras gaires; kryptingasis interviu“ (Gaižauskaitė ir Valavičienė, 2016, p.19). Tidikio (2003) teigimu „ši rūšis patogi tuo, kad griežtai neformalizuojamas pašnekesys ir tarp klausėjo su respondentu būna laisvesnė atmosfera“ (p.467).

Šio tyrimo metodo duomenų rinkimo **instrumentas** - klausimynas su gairėmis (žr. 1-3 priedas). Sudarant klausimyną vadovautasi Žydžiūnaitės (2011) rekomendacijomis: klausimynai sudaryti trumpi (6-12 klausimų), kadangi tikslas - „gauti reikiamą informaciją ne „į plotį“, o „į gylį“. Siekiama, kad informantai perteiktų savo požiūrį, o ne atsakytų vienu sakiniu - „todėl klausimai pradedami žodžiais „kaip“, „kodėl“, „koks“, „su kuo susiję“, „kas daro įtaką“.

Taikyti šie duomenų analizės metodai:

- *duomenų content analizės metodas* - informantų pasisakymai skirstyti į kategorijas ir subkategorijas, „kurias sieja bendras turinys, teksto prasmė“ (Bitinas, Rupšienė ir Žydžiūnaitė, 2008,

p.83), tačiau „respondentų sakiniai neskaidyti; atskirai neanalizuoti tie sakiniai, kurie nereiškė jokios išbaigtos minties konkrečiame tekste“ (Mayringo, 2000 cit. Šap, Sondaitė, 2012, p. 175).

Duomenų analizė vykdoma atsižvelgiant į Gaižauskaitės ir Valavičienės (2016) rekomendacijas ir vykdoma etapais: „duomenų sutvarkymas, sąsajų ir apibendrinimų ieškojimas (analizė) bei aiškinimas (interpretacija)“ (p.315).

Prieš atliekant kokybinį tyrimą taikyta tikslinė atranka - tiriamieji - asmenys atstovaujantys tam tikrą grupę (Žydžiūnaitė, 2011) - tai asmenys dirbantys su emigrantų vaikais ir emigrantų tėvai. Pagrindiniai atrankos kriterijai: tėvams - jie turi būti emigrantai bei jų vaikas turi mokintis tyrime dalyvaujančioje ugdymo įstaigoje; pedagogams - jie turi dirbti su emigrantų vaikais.

Atrankos strategija - homogeninė: „į tyrimą įtraukiami tik panašūs vieno tipo atvejai, tarkim, vieno tipo įmonių vadovai (pvz., miestuose kurortuose dislokuotų penkių žvaigždučių viešbučių direktoriai)“ (Rupšienė, 2007, p.29) - šiame tyrime tai asmenys dirbantys su emigrantų vaikais ir emigrantų tėvai.

Nurodoma, kad atliekant kokybę tyrimą tiriamųjų skaičius nėra svarbus - „aktualus gauto interviu teksto turinys – jo gilumas, išsamumas, nauja informacija“ (Žydžiūnaitė, 2011, p.78). Šiame tyrime dalyvo mokyklos direktorė, emigranto tėtis ir pedagogai dirbantys su emigrantų vaikais - iš viso 6 informantai.

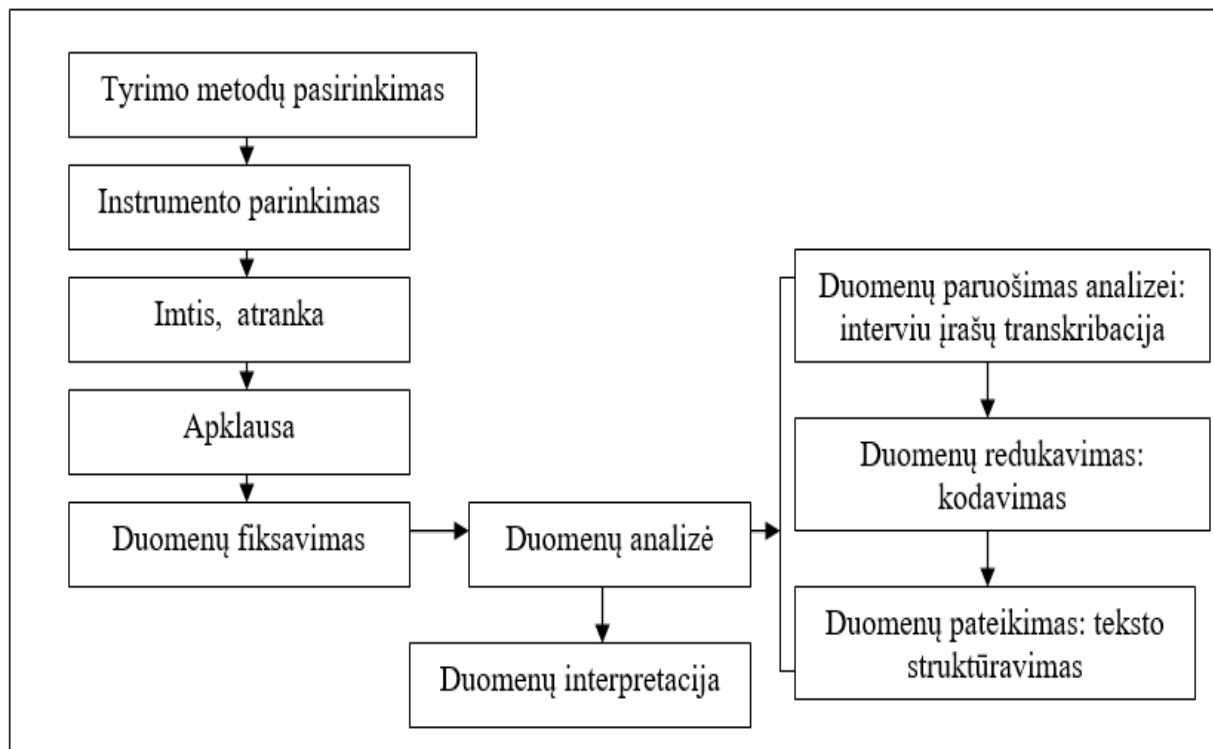
Informantų charakteristikos pateikiamos 1 lentelėje.

1 lentelė. Tiriamųjų charakteristikos

Informantai	
Informantas Nr. 1	X progimnazijos direktorius/ė, darbo stažas - 15 m.
Informantas Nr. 2	X progimnazijos pedagogas, darbo stažas - 33 m., mokina 2 emigrantų mokinius.
Informantas Nr. 3	X progimnazijos pedagogas, darbo stažas - 3 m., mokina 2 emigrantų mokinius.
Informantas Nr. 4	X progimnazijos pedagogas, darbo stažas - 12 m., mokina 3 emigrantų mokinius.
Informantas Nr. 5	X progimnazijos pedagogas, darbo stažas - 42 m., mokina 14 emigrantų mokinių.
Informantas Nr. 6	X progimnazijos emigranto mokinio tėtis iš Kijevo. Vaikas progimnazijoje mokinas daugiau nei 1 metus.

Kaip matyti iš 1 lentelėje pateikiamų duomenų, visi apklausti pedagogai mokina emigrantų vaikus ir turi nemažą darbo stažą, todėl tikėtina, kad turi pakankamai žinių bei padės atskleisti, su kokiais emigrantų vaikų integracijos iššūkiais susiduriama kuriant daugiakultūrišką aplinką X progimnazijoje.

Tyrimo procesas pateikiamas 6 paveiksle.

6 pav. Tyrimo procesas

Atliekant duomenų analizę vadovautasi Aleknevičienės, Pocienės, Šupos (2020) rekomendacijomis: duomenys pirmiausia užfiksuojami, o jų analizė vykdoma keliais etapais: transkribcija, kodavimas, struktūravimas.

Atliekant tyrimą vadovautasi mokslininkų rekomendacijomis ir laikomasi etikos principų (Aleknevičienė, Pocienė, Šupa, 2020; Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016):

- *geranoriškumo principo* - tyrime dalyvaujama tik savanoriškai;
- *pagarbos asmens orumui principo* - informantai informuoti apie tyrimo tikslą ir jie galėjo patys apsispręsti tyrime dalyvauti ar ne;
- *konfidencialumo principas* - informantams užtikrintas jų konfidencialumas;
- *teisės gauti tikslią informaciją principo* - informantai supažindinami su tyrimo tikslu bei duomenų panaudojimu baigiamajame darbe.

3.2. Dokumentų analizės rezultatai: informacija apie X Vilniaus progimnaziją

X progimnazija atidaryta 1989 m. Vilniuje. Ugdymo įstaigoje vykdomas priešmokyklinis, pradinis ir pagrindis ugdymas. Šiuo metu ugdymo įstaigoje besimokančių mokinių skaičius (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. X progimnazijoje mokinių skaičius

Ugdymo pakopa	Mokinių skaičius
Priešmokyklinis ugdymas	38
Pradinis ugdymas	365
Pagrindinis ugdymas	472
Viso:	875

Dabartiniu metu ugdymo įstaigoje mokosi 31 imigrantas mokiny.

Susipažinus su mokyklos veiklos planais, nuostatomis, pastebima, kad niekur neminama migrantų vaikų integracija - kaip, kokiomis priemonėmis ji turi būti vykdoma, kas už ją yra atsakingas. Darbo autorės manymu, tai gali sąlygoti tai, kad didesnis migrantų vaikų atplūdis Lietuvoje įvyko tik prasidėjus karui tarp Ukrainos ir Rusijos valstybių, o iki to mokykloje buvo tik pavieniai migrantų vaikai, todėl integracija jokiuose dokumentuose ir nėra minimama.

Direktorės teigimu, migrantų mokinių integracija vykdoma vadovaujantis švietimo ir mokslų ministerijos pateiktomis rekomendacijomis, tačiau darbo autorė, susipažinusi su minėtomis rekomendacijomis, pastebi, kad rekomendacijos yra skirtos iš užsienio sugrįžusiems vaikams, t. y. lietuvių vaikams, kurie buvo emigravę. Žinoma, darbo autorės manymu, kai kurias rekomendacijas galima pritaikyti ir migrantų vaikams. „Kaip antai nurodoma, kad turi būti įvertinamos vaiko žinios, sudaromas individualus ugdymo planas vaikui, nemokant lietuvių kalbos jam turi būti suteikiamos papildomos dalykų mokytojų konsultacijos, mokinių savanorių pagalba, sudaroma laikinoji grupė, kurioje intensyviai mokoma lietuvių kalbos, ir pan.“. (Inf. Nr. 1). Taip pat nurodoma, kad mokiniui turi būti paskirtas adaptacinis laikotarpis, per kurį turi būti „stebima mokinio pažanga, bet pasiekimai nevertinami pažymiais“. Akcentuojama, kad esant daugiau mokinių gali būti surenkamos išlyginamosios klasės ar grupės bei kiekvienam mokiniui rekomenduojama paskirti asmenį, kuris padėtų mokiniui adaptuotis mokykloje.

X progimnazija turi Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarkos aprašą, kuriame akcentuojama, kad svarbi fiziškai saugi ir psichologiškai komfortabili aplinka. Šiuo aprašu siekiama užkirsti kelią patyčioms, smurtui ir prievartai. Nurodoma, kad visas mokyklos personalas turi užkirsti kelią patyčioms, smurtui ir prievartai tiek pamokų, tiek pertraukų metu - jas pamatę - stabdyti. Su Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarka klasės auklėtojai turi supažindinti savo mokinius klasės valandėlių metu, o vaikų tėvus - tėvų susirinkimo metu. Tai svarbu, kadangi mokiniai migrantai dažnai gali patirti patyčias ar pašaipas dėl savo kultūrinių skirtumų (Nakeyar, Esses ir Reid, 2017; Correa-Velez, Gifford ir McMichael, 2015).

2022 m. progimnazijos veiklos plane nurodoma, kad ugdymo įstaigoje vykdomos įvairios programos (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Ugdymo įstaigoje vykdomos programos

Programa	Metai	Tikslas
„Taiki mokykla“	nuo 2014 m.	Programa mokina gerbti kitų poreikius, konfliktų sprendimų, tinkamo bendravimo ypatumų.
„Žipio draugai“	nuo 2016 m.	Programa siekiama įveikti bendravimo sunkumus.
„Įveikiame kartu“	nuo 2016 m.	Programa siekiama ugdyti socialinius gebėjimus.
„Friends“	nuo 2017 m.	Patyčių prevencijos programa skirta ir darbuotojams, ir mokiniams. Ja siekiama sumažinti patyčių apraiškas mokykloje.

Darbo autorės manymu, visos programos, nors ir nėra tiesiogiai susijusios su migrantų vaikų integracija ir jos skirtos daugiau lietuvių mokiniams, tačiau jos gali padėti sukurti saugią aplinką mokykloje, kurioje migrantas mokinytis jausis gerai.

Svarbu paminėti, kad ugdymo įstaigoje yra vaiko gerovės komisija, kuri organizuoja ir koordinuoja „prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, saugios ir palankios vaikui ugdymui aplinkos kūrimą, švietimo programų pritaikymą mokiniams, turintiems specialiųjų mokymosi poreikių“ (X progimnazijos internetinė svetainė) - tikėtina, kad ir ji gali padėti imigrantų vaikams susidoroti su patiriamais iššūkiais. Ši komisija taip pat yra atsakinga ir už patyčių stebėseną ir prevenciją.

Apibendrinant galima teigti, kad X progimnazija imigrantų mokinių integraciją vykdo vadovaujantis švietimo ir mokslų ministerijos pateiktomis rekomendacijomis. Įsteigta ir vaiko gerovės komisija, kuri gali padėti imigrantų vaikams susidoroti su patiriamais iššūkiais. Ugdymo įstaigoje vykdomos įvairios patyčių prevencijos, konfliktų sprendimų, socialinių gebėjimų ugdymo ir kitos programos - jos padeda ugdymo įstaigose sukurti saugią aplinką.

3.3. Interviu rezultatų analizė

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad migrantų vaikams sunkiai sekasi integruotis mokykloje, kadangi jie susiduria su įvairiais iššūkiais: kalbos nemokėjimu, nepakankama mokymosi bei socialine parama, mokytojais, kurie nėra apmokyti dirbti su įvairove klasėje, nepakankamu šeimos ir mokyklos bendradarbiavimu (pvz. Trasberg ir Kond, 2017), (žr. 3 pav.).

Todėl pirmuoju klausimu tiek pedagogų, tiek ugdymo įstaigos direktorės, tiek ir mokinio tėvų buvo klausama kaip migrantų vaikams sekasi integruotis mokykloje. Informantų teiginiai į šį klausimą pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė. Emigrantų vaikų integracija X progimnazijoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Emigrantų vaikų integracija	Integracija lengva	<ul style="list-style-type: none"> - „sulaukia daug dėmesio ir visokeriopos pagalbos. Jie greitai pritampa prie naujo kolektyvo ir jaučiasi puikiai. Kartu keliauja į įvairias edukacines erdves, pertraukų metu žaidžia su klasės mokiniais“ (Inf. Nr. 2) - „vaikai integruojasi visai gerai, jau sugeba bendrauti su bendraklasiais, jaučiasi gerai, neverkia, neliūdi, bando dalyvauti pamokose, daugiau kalba, mokosi lietuvių kalbos, kadangi vaikai imlūs kalboms, jiems tai pavyksta greičiau, nei tarkim, suaugusiems“ (Inf. Nr. 4) - „migrantų vaikai adaptavosi puikiai. Dalį pamokų mokiniai mokosi lietuviškose klasėse, o kitą dalį ukrainiečių klasėje“ (Inf. Nr. 5) - „Gerai. Vaikai dalyvauja bendruose renginiuose, organizuojamos vasaros poilsio stovyklos, vyksta į ekskursijas, papildomai mokomi lietuvių kalbos“ (Inf. Nr. 5).
	Sunki integracija pradžioje	- „pirmame pusmetyje jiems buvo sunkiau adaptuotis, tačiau jau dabar mes matome, kad yra padarytas progresas“ (Inf. Nr. 3)
	Socialinė integracija sudėtinga	- „pradėjo skaityti ir rašyti, bet kalbėti dar yra sunku, nes taip sakykim, pasisveikinti, paskaičiuoti, jis tai daro lietuviškai irgi, jei aš jam užduodu klausimą, ar telefonu gavau kažkokį kodą ir reikia kažką ten suvest <...> baigiasi pirma klasė ir jis dar nebendrauja su vaikais“ (Inf. Nr. 6).

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateikiamų duomenų, visi apklausti pedagogai mano, kad migrantai mokiniai gerai ir gana lengvai integruojasi. Padeda įvairūs renginiai, edukacijos, ekskursijos. Direktorė pabrėžė, kad mokiniui atvykus yra komisija, kurią sudaro mokytojai ir pagalbos specialistai, kurie įvertina vaiko žinias ir nusprendžia, į kokią klasę vaiką kelti ir koks mokymosi būdas jam/jai tinka. Tai taip pat daro didelę įtaką sėkmingai integracijai. Nors pradžia, anot vieno apklausto pedagogo, nebuvo lengva, tačiau jie gana greitai integravosi. Su tuo nelinkęs sutikti vienas informantas - migranto vaiko tėtis, anot jo, vaikas geba rašyti, pasisveikinti, tačiau kiek jam teko pastebėti, vaikas su niekuo nebendrauja. Tai rodo, kad socialinė integracija vaikui yra sudėtinga. Direktorės manymu, integracija priklauso „nuo mokinio ir tėvų lūkesčio, lūkesčių, jų planų, jų tikslų, kiek jie planuoja gyventi Lietuvoje, kaip jie planuoja gyventi, kokie jų tikslai. Kitas dalykas, nuo šalies, iš kurios jie atvyko“ (Inf. Nr. 1). Anot direktorės, vaikui atvykus jis pirmiausia keliamas į išlyginamąją klasę arba grupę, arba integruojamas į klasę iš karto. Dabartiniu metu, kadangi yra daug ukrainiečių, taip pat galimi keli

būdai: „vienas iš jų yra ukrainietiška klasė, ukrainiečių klasė, o kitas yra būtent mokymasis lietuvių klasėje“. Visais atvejais „sudaroma, pirmiausia, komisija, kuri patikrina mokinio žinių lygį, patikrina dokumentus, tada pasikalba su tėveliais, su pačiu mokiniu ir tada ta komisija, kurią sudaro mokytojai ir pagalbos specialistai, tada svarsto koks geriausias būdas“. Pagalbą integracijoje, anot direktorės, teikia ir emigrantų bendruomenės, Raudonasis kryžius.

Mokslininkai teigia, kad vaikai iš pabėgėlių šeimų patiria daugiau sunkumų (dėl patirtų traumų) patiria daugiau sunkumų ir jiems sunkiau integruotis nei kitiems vaikams iš imigrantų šeimų (Block, Cross, Riggs ir Gibbs, 2014; Dryden - Peterson, 2016; Essomba, 2017). Todėl ir pedagogų buvo klausama, kokie vaikai lengviau integruojasi – migrantų ar migrantų pabėgėlių vaikai. Šiuo klausimu apklausiamų pedagogų nuomonė neišsiskyrė ir teigė, kad integracija, ypač jos pradžia, būna visiems vienodai sunki. Tai galima pastebėti iš jų teiginių:

- „vaikai vienodai reaguoja į sąlygų pasikeitimą ir greitai pritampa“ (Inf. Nr.2).

- „Pradinėje stadijoje pabėgėlių vaikai dar jaučiasi nesaugiai, jiems daugiau reikia laiko adaptuotis, bet iš esmės, ir tiems, ir tiems yra sunku pradžioje <...> kitos sąlygos nei gyvenimas buvo prieš tai, jie turi išmokti pasitikėti kitų kultūrų žmonėmis, kad jaustų saugumo jausmą“ (Inf. Nr.3).

- „nepastebėjau didelio skirtumo <...> tiek vieni, tiek kiti, buvo ištraukti iš savo įprastos gyvenimo rutinos ir aplinkos, tai adaptuotis reikia pakankamai laiko visiems“ (Inf. Nr. 4).

- „labai panašus. Ir vieni ir kiti vaikai nemoka lietuvių kalbos, kas bendravime yra vienas iš svarbiausių dalykų“ (Inf. Nr. 5).

Siekiant sėkmingos integracijos, reikia imtis priemonių, kurios padėtų patenkinti vaikų mokymosi, emocinius bei socialinius poreikius (žr. 5 pav.). Atlikto kokybinio tyrimo duomenys išryškina pagrindines subkategorijas - vaikų integracijos priemones taikomas X progimnazijoje (5 lentelė).

5 lentelė. Migrantų vaikų integracijos priemonės

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Migrantų vaikų integracijos priemonės	Popamokinė veikla	- „Daug bendraujame, kartu švenčiame visas šventes (valstybines, tradicines, mokinių gimtadienius). Kartu važiuojame į edukacines pamokėles netradicinėse erdvėse“ (Inf. Nr. 2). - „Vaikai dalyvauja bendruose renginiuose, organizuojamos vasaros poilsio stovyklos, vyksta į ekskursijas, papildomai mokomi lietuvių kalbos“ (Inf. Nr. 5).
	Kompiuterinių technologijų pasitelkimas	- „Naudojame kompiuterines technologijas, kurių dėka galėtų mokytis žaidimo forma“ (Inf. Nr. 3).
	Kalbos mokymas, bendraamžių parama	- „Skiriu papildomas užduotis, konkrečiai, kad mokytųsi lietuvių kalbos, stengiuosi padėti susibendrauti su lietuvių vaikais, būna net pasodinu kartu būtent tuos vaikus, kuriuose

		įžvelgiu didesnius komunikacinius gebėjimus“ (Inf. Nr. 3). - „Stengiuosi bendrauti su lietuvių vaikais ir paaiškinti, kad migrantams yra sunkiau ir, kad reikia jiems liūdna, kad neteko savo draugų, su kuriais bendravo, kad jie daugiau bendrautų tarpusavyje“ (Inf. Nr. 4).
	Motyvacijos didinimas	- „Na, svarbiausia vaikui rodyti dėmesį ir meilę, aš kaip pedagogas, kuris mato, kad vaikas nesupranta lietuvių kalbos, mato kūno kalbą, kartais, jei vaikui liūdna, reikia apkabinti, nusišypsoti, padrąsinti, stengiuosi motyvuoti kažką nuveikti kartu su bendraklasiais, duodu grupinių užduočių, kur nereikia labai informatyviai šnekėti, bet galima nupiešti bendrą paveikslą ar nulipdyti ką nors“ (Inf. Nr. 4).
	Bendradarbiavimas su mokinio tėvais	- „Paprašau tėvų, kad irgi papasakotų apie kitų kultūrų žmones ir panašiai“ (Inf. Nr. 4).

Galima pastebėti, kad apklausti pedagogai stengiasi taikyti įvairias integracijos priemones siekdami, kad vaikas greičiau integruotųsi, tačiau tik du apklausoje dalyvavę pedagogai taiko daugiau nei vieną priemonę.

Paklausus, koks personalas labiausiai prisideda prie migrantų vaikų integracijos, nustatyta, kad tyrime dalyvusių informantų manymu, visa mokyklos bendruomenė prisideda ir negalima išskirti vieno asmens siekiant greitai bei sėkmingai integruoti migrantų vaikus. Tai atspindi informantų teiginiai:

- „paskirtas asmuo dėl užsieniečių atvykusių ugdymo, specialistai - psichologai, kurie žiūri psichologinę būseną mokinio, be abejo, klasės auklėtojas ir visi dalykų mokytojai“ (Inf. Nr. 1).

- „Visi mokyklos darbuotojai bendradarbiauja ir mielai padeda“ (Inf. Nr. 2).

- „Na visi iš tikrųjų prisideda, ir administracija, direktorė, jeigu reikia kreiptis, ir į pavaduotoją, ir į socialinę pedagogę, ir psichologę, kaip jau ir minėjau, visi draugiškai bendradarbiaujam“ (Inf. Nr. 3).

- „Na, net negaliu išskirti kažko, žinoma pirmoje vietoje, tai yra mokytojas, kuris daugiausiai laiko praleidžia mokydamas, paskui prailgintos grupės mokytojas, kur jau daugiau ne mokosi vaikai, o žaidžia, bendrauja, direktorė, pavaduotoja, psichologė, na, tikrai mes bendradarbiaujam ir visi kartu sprendžiame iškilusius klausimus“ (Inf. Nr. 4).

- „Prie migrantų integracijos prisideda visa mokyklos bendruomenė“ (Inf. Nr. 5).

Sėkmingą integraciją, apklaustų informantų nuomone, sąlygoja individualus ugdymo planas atitinkantis vaiko ir tėvų lūkesčius, bendravimas su vaiku ir jo šeima, mokytojų empatija ir tarpkultūrinės komunikacijos žinios, saugi aplinka vaikui, dėmesys kalbos išmokymui (6 lentelė).

6 lentelė. Svarbiausi dalykai siekiant sėkmingos vaiko integracijos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
------------	---------------	--------------------------

Svarbiausi dalykai siekiant sėkmingos vaiko integracijos	Ugdymo planas atitinkantis vaiko, tėvų lūkesčius	- „pirmiausia tai ugdymo plano, individualaus ugdymo plano parengimas pagal vaiko lūkesčius, pagal tėvų lūkesčius, labai svarbu <...> atsižvelgti į vaiko patirtį mokymosi ir emocinę patirtį ir tada, mmm, stebėti jį, jam padėti ir tą visą ugdymo turinį ir būdus ir metodus individualiai taikyti“ (Inf. Nr. 1).
	Bendravimas su vaiku	- „Bendravimas. Iš klausymas. Supratimas. Tai turi daryti visa bendruomenė“ (Inf. Nr. 2).
	Bendravimas su mokinio šeima	- „komunikavimas su tėvais“ (Inf. Nr. 5).
	Mokytojų empatija	- „svarbiausia, kad mokytojas turėtų empatijos jausmą“ (Inf. Nr. 3). - „Iš pedagogo pusės svarbiausia empatija vaikui, jo šeimai ir jo situacijai, nes tada sukuriamas abipusis ryšys tarp vaiko ir mokytojo“ (Inf. Nr. 4).
	Mokytojų tarpkultūrinės komunikacijos žinios	- „svarbiausia, kad mokytojas <...> sugebėtų komunikuoti tinkamai su skirtingų kultūrų atstovais. Tam labai svarbu, kad pedagogas priimančias migrantą į savo klasę pats gautų tinkamus apmokymus“ (Inf. Nr. 3).
	Saugi aplinka vaikui	- „Iš vaiko perspektyvos saugumo jausmas, priklausymo grupei jausmas, nes vaikui yra labai svarbu turėti draugų, jaustis reikalingu ir mylimu“ (Inf. Nr. 4). - „pakankamai skirti dėmesio kiekvienam vaikui, tinkamų sąlygų sukūrimas mokymuisi“ (Inf. Nr. 5).
	Kalbos išmokymas	- „Siekiant sėkmingos integracijos mokykloje, mano manymu svarbiausia yra išmokyti vaikus lietuvių kalbos“ (Inf. Nr. 5).

Žinoma, integruojant vaikus, pedagogai susiduria su įvairiais iššūkiais - tai ir kalbos barjerai ir kultūriniai skirtumai (7 lentelė).

7 lentelė. Iššūkiai, su kuriais susiduriama integruojant vaikus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Iššūkiai su kuriais susiduriama integruojant vaikus	Kalbos barjeras	- „Kartais šnekamojoje kalboje pritrūksta žodžių“ (Inf. Nr. 2). - „aš, kaip ir kitos mokytojos susiduria su kalbos barjero iššūkiu, tas yra sunkiausia, nes klasėje yra daug vaikų ir visi turi kažkokių problemų, kažkas blogiau skaito, supranta, bendrauja, visiems turi skirti laiko, kurio nėra tiek daug, o kai klasėje dar yra vaikų, kurie apskritai nekalba arba labai blogai kalba bendrine kalba, tai tu kaip pedagogas, negali persiplėšti“ (Inf. Nr. 4). - „Išmokyti vaikus lietuvių kalbos“ (Inf. Nr. 5). - „Na taip, sunkiausia yra kalbos barjeras, nes vaikai nesijaučia puikiai pritampatys bendruomenėje, sunku komunikuoti su migrantų tėvais, nes tikrai būna labai daug probleminių klausimų, kuriuos galima aptarti tik per kuratorę

		ir tai kelia sunkumų“ ((Inf. Nr. 3).
	Kultūrų skirtumai	- „skiriasi ir kultūros, todėl tenka pačiai skirti papildomo laiko, kad susipažinti su jų kultūra, tradicijomis, religija“ (Inf. Nr. 3).

Kad pagrindinis sunkumas integruojantis yra kalbos barjeras teigė ir migranto tėtis. Toks supratimas labai svarbus, kadangi tik tai suprantant galima imtis veiksmų - padėti vaikui. Todėl šiame tyrime dalyvaujantis tėtis dažnai su vaiku eina į parką - tėtis supranta, kad reikia būti aplinkoje, kur šnekama lietuviškai, o parke tikisi, kad vaikas žaisdamas pradės bendrauti. Su šeima taip pat lanko įvairius muziejus, lanko įvairias lankytinas vietas siekdami susipažinti su Lietuvos istorija - tokiu būdu palengvindami vaikui integraciją. Taip pat stengiasi sudaryti sąlygas kuo daugiau bendrauti su lietuvišiais vaikais, su klasioku draugu leisti laiką ne mokyklos aplinkoje, kad greičiau išmoktų lietuvių kalbą.

Pedagogų taip pat buvo klausiama - kas/kokios priemonės, jų manymu, galėtų padėti sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius. Informantų požiūris į šį klausimą pateikiamas 8 lentelėje.

8 lentelė. Priemonės, galinčios padėti sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius (pedagogų požiūriu)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Priemonės galinčios padėti sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius	Sensorinės erdvės	- „Gal sensorinių erdvių“ (Inf. Nr. 2).
	Kalbos mokymai ir popamokinė veikla	- „Na, visų pirma, manau, svarbiausia kalbos mokymai, žinoma popamokinė veikla, renginiai, kuriuose vaikai susipažįsta tarpusavy, papildomos užduotys, kultūrų pažinimas ir lietuvių vaikams, kad jie daugiau suprastų apie migrantus, taip pat būtų labai pravartu“ ((Inf. Nr. 3). - „pasiūlyti kažkokius šeimos kalbų kursus, kur vaikai kartu su tėvais praeitų kažką iš mokyklinės programos, nežinau net... Bet svarbiausia, ką noriu pasakyti, tai reikia kažkaip palengvinti komunikaciją tarp mokinio, mokytojo ir tėvų“ (Inf. Nr. 4).
	Pedagogų ugdymas	- „jeigu mokytojai gautų daugiau papildomos informacijos ir būtų skiriami kursai kaip dirbti būtent su migrantais, kurie gerintų bendravimo įgūdžius“ ((Inf. Nr. 3). - „reiktų daugiau apšviesti būtent mus, mokytojas, kaip turime dirbti su migrantais, nes kol kas daugiau darome tai intuityviai, o kaip tą padaryti, na gal ne tiek kursai, kuriuos išklaustum, o kažkokie praktiniai užsiėmimai, gal pedagogai, kurie patys buvo migrantais ar daug dirbo su migrantais vaikais galėtų ateiti daugiau papasakoti kaip jaučiasi vaikai, kaip reikia su jais kalbėti,

		parodytų kaip vesti pamokas“ (Inf. Nr. 4).
	Saugios aplinkos sukūrimas	- „labai yra svarbu saugios aplinkos kūrimas, mano nuomone, kad vaikas nesijaustų diskriminuojamas dėl savo kultūrinio skirtumo“ (Inf. Nr. 3).
	Vertimo programėlės	- „kažkokios programėlės su vertimais galėtų būti sukurtos, kad galėtume lengviau susišnekėti tiek su vaikais, tiek su tėvais, kurie nekalba lietuviškai, nes kažkaip per google translate bendrauti su tėvais būna keista, kai ateina pasiimti vaikų ir turi jiems kažką pasakyti“ (Inf. Nr. 4).
	Pedagogų empatija	- „Migrantų vaikus reikia priimti atvira širdimi“ (Inf. Nr. 4).

Kaip matyti iš 8 lentelėje pateikiamų duomenų, apklaustų pedagogų manymu, siekiant sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius, svarbi pedagogų empatija, kalbos mokymai (ne tik vaikams bet ir jų tėvams) ir popamokinė veikla, kaip ir pedagogų ugdymas, saugios aplinkos sukūrimas. Naudingos būtų ir vertimo programėlės, kurių dėka lengviau galėtų komunikuoti tiek su vaikais migrantais, tiek su jų tėvais.

Kad pedagogų ugdymas svarbus siekiant sėkmingai integruoti migrantus vaikus teigiama ir mokslinėje literatūroje. Nurodoma, kad, deja, pedagogams dažnai trūksta žinių bei įgūdžių (Manzoni ir Rolfe, 2019) - ypatingai daugiakultūrinio ugdymo žinių (Forrest, Lean ir Dunn, 2016; Walton et. al., 2016). Paklausus X progimnazijos direktorės kaip dažnai pedagogai kelia kvalifikaciją, tarpkultūrinę kompetencijas, tarpkultūrinę komunikaciją, nustatyta, kad jie tą daro „kartą per metus ar kas du metai, pagal poreikį. Mes iš tikrųjų žiūrime, kur galėtume, kokie mums seminarai, renginiai būtų reikalingi būtent šituo požiūriu. Tarkim, kai atvyko didžiulė grupė, nu jau mes supratom, kad tikrai turėsime ukrainiečių vaikų, tai mūsų pavaduotoja, būtent tobulino kvalifikaciją švietimo centre, kuris suorganizuoja mokytojų kvalifikaciją būtent su užsieniečiu darbu“ (Inf. Nr.1).

Dauguma apklausoje dalyvavusių pedagogų savo tarpkultūrinę kompetencijas, komunikaciją taip pat vertino gerai (9 lentelė).

9 lentelė. Pedagogų savo tarpkultūrinės kompetencijos, komunikacijos vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Tarpkultūrinės kompetencijos, komunikacijos vertinimas	Tarpkultūrinės kompetencijos, komunikacijos geros	- „Gerai. Esu susipažinusi su ukrainiečių kultūra ir istorija“ (Inf. Nr. 2). - „vertinu puikiai tik dėl savo empatijos, viską ką darau, darau iš širdies“ (Inf. Nr. 3). - „vertinu neblogai, daug keliauju, turiu nemažai draugų, pažįstamų iš užsienio, stengiuosi bendraudama su žmogumi atsižvelgti į jo kultūrinę, religines normas“ (Inf. Nr. 4). - „Savo tarpkultūrinę kompetencijas ir komunikaciją vertinu labai gerai“ (Inf. Nr. 5).

	Tarpkultūrinės kompetencijos stoka	- „nemeluosiu, kompetencijos stoka, kadangi man tai taip pat yra viskas nauja, su migrantų vaikais dirbu pirmus metus, o prieš tai profesionalaus pasiruošimo nesu gavusi“ (Inf. Nr. 3).
--	------------------------------------	--

Nors, direktorės teigimu, pedagogams sudaromos galimybės kartą per metus ar du kelti savo tarpkultūrinės kompetencijas, tačiau buvo įdomu išgirsti kokius kvalifikacijos kėlimo kursus, liečiančius vaikų integraciją mokyklose, pedagogai yra išklaušę (10 lentelė).

10 lentelė. Kvalifikacijos kėlimo kursai (apimantys vaikų integraciją mokyklose), kuriuos pedagogai yra išklaušę

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Išklausyti kvalifikacijos kėlimo kursai liečiančty vaikų integraciją mokyklose	Seminarai	- „Klausiau seminaro „Kaip integruoti karo pabėgėlių vaikus į ugdymą“. (Inf. Nr. 2).
	Kursų neturėjo	- „deja, tam specialių kursų neteko praeiti, nes manęs niekas, iš tiesų, nenukreipė, tačiau apie tarpkultūrinę komunikaciją pasiskaitau internete, kad būčiau susipažinus ir pačiai būtų lengviau dirbti“ (Inf. Nr. 3). - „jei kalbėti apie darbą mokykloje, tai mums dažnai direktorė pasiūlo įvairių kvalifikacijos kėlimo kursų, bet būtent su migrantais, gal buvo, kai tikėjomės ukrainiečių antplūdžio, bet tuo metu buvau nedarbingume ir nepasidomėjau tiksliau... Bet šiaip domiuosi pati, skaitau apie vaikų psichologiją, apie komunikaciją su įvairiais žmonėmis“ (Inf. Nr. 4). - „Kvalifikacijos kėlimo kursų nelankiau, tačiau daug savarankiškai domėjausi apie migrantų integraciją Lietuvoje“. (Inf. Nr. 5).

Kaip matyti iš 10 lentelėje pedagogų pasisakymų, tik 1 pedagogas teigė lankęs seminarą, kuriame buvo mokoma kaip integruoti karo pabėgėlių vaikus. Tačiau kiti apklausti pedagogai teigė, jokių kursų nelankė ir patys domisi - skaito internete, skaito apie vaikų psichologiją. Tai rodo, kad pedagogams trūksta žinių ir jie jas patys gilina siekdami sėkmingai integruoti migrantų vaikus į ugdymą.

Mokslininkų teigimu, tėvų dalyvavimas migrantų vaikų švietime yra itin svarbus siekiant jų integracijos (Birman et. al., 2007 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015; Pieloch, McCullough ir Marks, 2016; Dervin, Simpson ir Matikainen, 2017), kadangi tėvų įtraukimas gali padėti integruotis ir pagerinti mokinių integraciją (Francis ir Yan, 2016; Manzoni ir Rolfe, 2019; Sleijpen et. al., 2016). Atsižvelgiant į tai, tyrime dalyvavusių pedagogų buvo klausama kaip, kokiais būdais jie įtraukia tėvus į vaiko ugdymo procesą bei mokyklos bendruomenę, ar tėvai noriai įsitraukia. Atlikus apklausą paaiškėjo, kad tėvai įsitraukia noriai, tik juos įtraukti sunku dėl kalbos barjerų. O pats įtraukimas

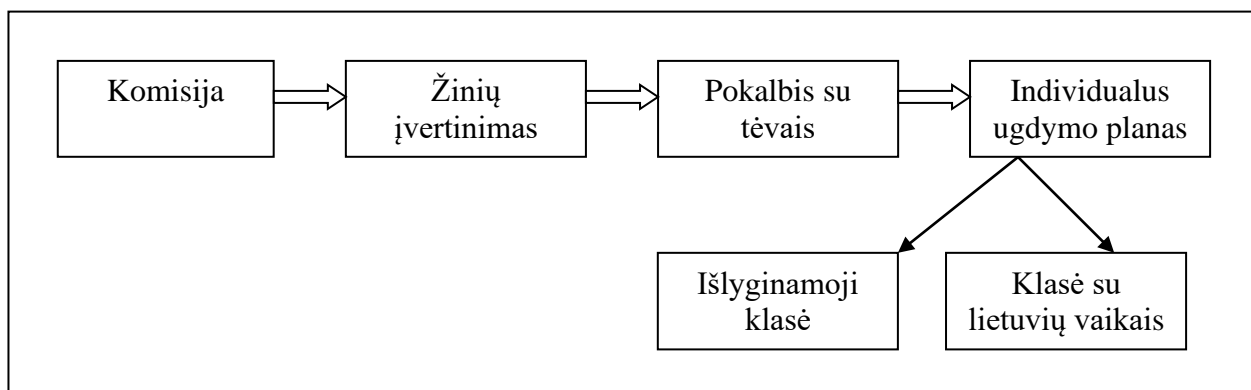
vykdomas per įvairias tėvų dienas, papildomas veiklas. Paklausus tyrime dalyvavusio migranto vaiko tėčio, kaip dažnai jam tenka bendrauti su pedagogais, nustatyta, kad bendraujama kiekvieną dieną:

- „aš bendrauju kasdien, nes aš ateinu į mokyklą ir, antra, aš kartą per savaitę bendrauju su direktore, kuri klausia, paskui kažką sako ir mes bendraujame“ (Inf. Nr. 6).

Apibendrinant atliktą tyrimą galima teigti, kad anot apklaustų pedagogų, migrantų vaikai (tiek ir karo pabėgėliai) X progimnazijoje integruojasi greitai ir lengvai, tik pradžia būna sunkesnė, tačiau tyrime dalyvavusio, migranto vaiko tėčio manymu, vaikui sunki socialinė integracija. Vaikui atvykus į ugdymo įstaiga sudaroma komisija, kuri nusprendžia, į kokią klasę vaiką kelti ir koks mokymosi būdas jam/jai tinka. Ugdymo įstaigoje siekiant sėkmingai integruoti vaikus vykdoma įvairi popamokinė veikla, bendraujama su tėvais ir vaikais, pasitelkiamos įvairios kompiuterinės technologijos bei bendraamžių parama, intensyviai mokoma kalba, siekiama padidinti motyvaciją. Prie integracijos prisideda visa progimnazijos bendruomenė. Integracijai trukdo kalbos barjerai ir kultūriniai skirtumai. Sėkmingą integraciją, anot pedagogų, sąlygoja individualus ugdymo planas atitinkantis vaiko ir tėvų lūkesčius, bendravimas su vaiku ir jo šeima, mokytojų empatija ir tarpkultūrinės komunikacijos žinios, saugi aplinka vaikui, dėmesys kalbos išmokymui. Nors pedagogai pripažino, kad jiems būtų naudingi tarpkultūrinės komunikacijos kursai - žinios, kadangi dabartiniu metu jie jas gilina patys skaitydami knygas ar informacijos ieškodami internete. Vienintėlis pedagogas, kuris yra praėjęs papildomus kvalifikacijos kėlimo kursus orientavosi būtent į ukrainiečius vaikus pabėgėlius, o ne visus migrantus. Sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius svarbi pedagogų empatija, kalbos mokymai (ne tik vaikams bet ir jų tėvams) ir popamokinė veikla, kaip ir pedagogų ugdymas, saugios aplinkos sukūrimas. Naudingos būtų ir vertimo programėlės.

3.4. Tyrimo rezultatų aptarimas ir duomenų interpretacija

Atlikus tyrimą paaiškėjo kaip vykdoma migrantų vaikų integracija X progimnazijoje (7 pav.).

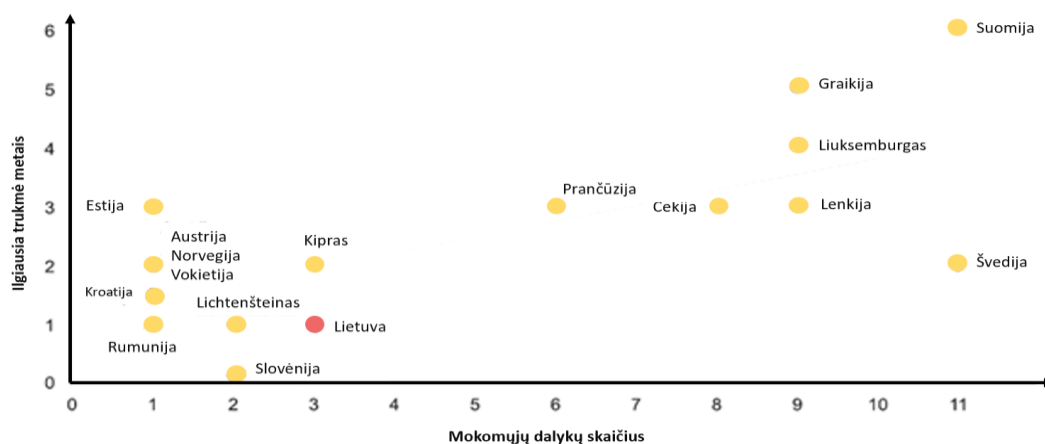

7 pav. Migrantų vaikų integracija X progimnazijoje

- X progimnazijoje yra komisija sudaryta iš mokytojų bei pagalbos specialistų, kurie įvertina vaiko žinias, veda pokalbį su jo/jos tėvais ir nusprendžia, į kokią klasę vaiką kelti ir koks mokymosi būdas jam/jai tinka - parengiamas individualus ugdymo planas pagal vaiko ir tėvų lūkesčius. Dažniausiai vaikai keliami į išlyginamąją klasę arba grupę, arba integruojami į klasę iš karto. Mokiniai migrantai gali mokytis su savo tautybės mokiniais (kaip dabartiniu metu ukrainiečių vaikai, kadangi jų yra daug) arba mokytis lietuvių vaikų klasėje.

Teigiama, kad ugdymo įstaigoms siekiančios sėkmingai integruoti vaikus svarbu įvertinti mokinių žinias (Kaprielian-Churchill, 1996 cit. iš OECD, 2019a). Įvadinės klasės - išlyginamosios klasės ar grupės taip pat rekomenduojamos. Jų tikslas - įveikti mokymosi trukdžius ar ribotą išsilavinimą, prisitaikyti prie naujos švietimo sistemos, bendrauti su kitais ir ugdyti priklausymo jausmą (Nilsson ir Axelsson, 2013 cit. iš OECD, 2019a) - kas ir atliekama šioje progimnazijoje. Be to, kad vaikai nemokantys lietuvių kalbos turėtų mokytis parengiamosiose (išlyginamosiose) klasėse vienerius metus nurodoma Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos apraše (2005).

Bendrai daugumoje Europos šalių naujai atvykę mokiniai migrantai turi žemesnio lygio arba visai nemoka vietinės kalbos, todėl mokymas paprastai vyksta parengiamosiose klasėse (Eurydice, 2019). Parengiamosiose klasėse naujai atvykę migrantų vaikai intensyviai mokosi kalbos, o kai kuriais atvejais – pritaikyta kitų dalykų mokymo programa, siekiant parengti juos geriau integruotis į bendrojo lavinimo klases (Koehler, 2017). Įdomu tai, kad kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Graikijoje, Liuksemburge, Suomijoje ir Šveicarijoje atvykę vaikai migrantai parengiamuosiuose užsiėmimuose ar pamokose gali praleisti iki šešerių metų, tačiau į jų mokymo programą įtraukiami įvairūs mokomieji dalykai - iki 11 mokomųjų dalykų. Lietuvoje, tuo tarpu, parengiamosios klasės trunka ilgiausiai iki 1 metų ir jose vaikai mokomi ne tik kalbos, bet ir gamtos mokslų, matematikos, užsienio kalbų (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019; Švietimo problemos analizė, 2020) (8 pav.).

8 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų parengiamosiose klasėse praleistas laikas (metais) ir jose mokomų dalykų skaičius

Iš 8 paveiksle pateikiamų duomenų galima pastebėti, kad tose šalyse kur į mokymo programas įtraukiama daug mokomųjų dalykų parengiamosios klasės trunka ilgiau, ir trumpiau - kuomet įtraukiama mažiau mokomųjų dalykų.

Kalbant apie ankstyvą įvertinimą ir individualizuoto studijų plano sudarymą - tai taikoma ir kitose šalyse. Kaip antai Švedijoje per du mėnesius nuo mokyklos pradžios visiems naujai atvykusiems mokiniams migrantams įvertinamos jų akademinės žinios ir kalbos įgūdžiai. Vertinimai atliekami mokinių gimtąja kalba, kad būtų galima geriausiai įvertinti ankstesnes žinias be kalbos barjerų (Berglund, 2017 cit. iš OECD, 2019a). Suomijoje, kaip ir Norvegijoje tuo tarpu pirmaisiais metais kiekvienam mokiniui sudaroma individuali mokymo programa, pritaikyta pagal vaiko poreikius. Individuali mokymo programa sudaroma bendradarbiaujant mokytojui, mokiniui ir šeimai (OECD, 2019a) - tokio požiūrio laikomasi ir šioje progimnazijoje.

- X progimnazijoje, anot pedagogų, sėkmingą integraciją sąlygoja individualus ugdymo planas atitinkantis vaiko ir tėvų lūkesčius, bendravimas su vaiku ir jo šeima, mokytojų empatija ir tarpkutūrinės komunikacijos žinios, saugi aplinka vaikui, dėmesys kalbos mokymui. Todėl progimnazijoje siekiant sėkmingos integracijos, pedagogai stengiasi taikyti įvairias integracijos priemones: popamokinę veiklą, pasitelkia kompiuterines technologijas, skiria daug dėmesio vaiko kalbos mokymui, prašo jų bendraamžių pagalbos, stengiasi padidinti vaiko motyvaciją, bendradarbiauja su jo tėvais.

Kaip minėta, X progimnazijoje parengiamas individualus ugdymo planas pagal vaiko ir tėvų lūkesčius. Didelis dėmesys skiriamas ir kalbos mokymui. Mokslininkai taip pat teigia, kad vaikai galėtų bendrauti su kitais, jiems svarbu išmokti priimančiosios šalies kalbą ir išsiugdyti priklausymo jausmą (OECD, 2019a). Europoje naujai atvykusiems į pradinį ir žemesnįjį vidurinį išsilavinimą rengiamų kalbinių pamokų trukmė svyruoja nuo vienerių mokslo metų Belgijoje, Prancūzijoje ir Lietuvoje iki dvejų metų Danijoje ir Norvegijoje, iki trejų metų Latvijoje ir ketverių metų Graikijoje (Europos Komisija/EACEA/Eurydice, 2017).

Bendradarbiavimas su tėvais taip pat labai svarbus (Birman et. al., 2007 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015; Pieloch, McCullough ir Marks, 2016; Dervin, Simpson ir Matikainen, 2017), kadangi jie gali prisidėti bei padėti vaikui ne tik mokintis, bet ir integruotis (Francis ir Yan, 2016; Manzoni ir Rolfe, 2019; OECD, 2018). Svarbu naudoti ir kompiuterines technologijas, kadangi naudojant jas galima skleisti informaciją paprastesne forma (vaizdo įrašais), o tai naudinga, kuomet nemokama kalbos (Council of Europe, 2023). Popamokinė, papildoma veikla taip pat padeda vaikams integruotis (Manzoni ir Rolfe, 2019; OECD, 2019a), kadangi jų metu didinama socialinė įtrauktis (priklausymo jausmas) (Crawford 2017). Motyvuoti vaiką svarbu. Motyvacija gali būti jį/ją pagiriant (Telsaç et. al.,

2022) - kas ir atliekama šioje progimnazijoje. Tačiau, darbo autorės manymu, pedagogai galėtų teikti ir apdovanojimus - rašytinius pagyrimus vaikams jų gimtąja bei lietuvių kalba.

Teigiama, kad svarbu sukurti vaikui saugią aplinką. To galima pasiekti mokinant kitus mokinius apie diskriminacijos žalą (Telsač et. al., 2022). Intervencijos gali būti skirtos asmenims, klasės ar net mokyklos lygiu (Manzoni ir Rolfe, 2019). Nustatyta, kad X progimnazijoje stengiamasi sukurti ir saugią aplinką. Kaip minėta, X progimnazija turi Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarkos aprašą, kuriame akcentuojama, kad svarbi fiziškai saugi ir psichologiškai komfortabili aplinka. Šiuo aprašu siekiama užkirsti kelią patyčioms, smurtui ir prievartai. 2022 m. progimnazijos veiklos plane nurodoma, kad ugdymo įstaigoje vykdomos įvairios programos: „Taiki mokykla“ (nuo 2014 m.), „Žipio draugai“ (nuo 2016 m.), „Įveikiame kartu“ (nuo 2016 m.), „Friends“ (nuo 2017 m.) (žr. 3.2 poskyrį).

Galima pastebėti, kad šioje progimnazijoje pedagogai prašo migrantų vaikų bendraamžių/klasiokų pagalbos, tačiau siekiant sėkmingos integracijos mokslininkai rekomenduoja taikyti ir bendraamžių tarpininkavimo ar paramos metodą - kuomet apmokyti vaikai yra atsakingi už bendraamžių kuravimą, išklausymą ir konsultavimą (Manzoni ir Rolfe, 2019). Šis metodas taikomas JK, Ispanijoje, Kipre, Lenkijoje ir Italijoje ir vertinamas labai gerai, kadangi migrantų vaikai jaučiasi saugiau, padidėja jų pasitikėjimas (Messiou ir Azaola 2018).

- *X progimnazijoje, anot pedagogų, integruojant vaikus susiduriama su kalbos barjerų ir kultūrinių skirtumų iššūkiais.* Darbo autorės manymu, tai suprantama, o ir moksliniuose šaltiniuose nurodoma, kad tai pagrindiniai iššūkiai, su kuriais susiduria pedagogai ugdydami migrantų vaikus. Kaip antai Slovėnijoje, visi tyrime dalyvavę mokytojai pabrėžė, kad pedagoginis darbas su migrantų vaikais yra labai sunkus dėl jų nemokėjimo slovėnų kalbos (Milharčič et. al., 2021). Džiugu, kad kultūriniai iššūkiai nesukelia pedagogams nusistatymų, kadangi mokslininkai teigia, kad dažnai mokiniai iš skirtingų kultūrinių sluoksnių pedagogams yra „nepageidautina našta“ (Herzog-Punzenberger et. al., 2020), jie juos linkę kaltinti dėl jų nesėkmių (Brown et. al. 2022), ko pasekoje mažėja vaikų mokyklai priklausymo jausmas ir sunkiai integruojamasi (Yeasmin ir Uusiautti, 2018).

- *X progimnazijoje, anot pedagogų, migrantų vaikai ugdymo įstaigoje integruojasi lengvai bei greitai, kadangi vykdoma įvairi popamokinė veikla: įvairūs renginiai, edukacijos, ekskursijos, kas labai palengvina integraciją. Tačiau, migranto vaiko tėčio teigimu, vaikui sunkiai sekasi integruotis socialiai - kiek tėtis pastebėjo, jis mažai bendrauja su kitais vaikais, tačiau pripažino, kad vaikas nors ir pramoko lietuvių kalbą, tačiau dar patiria sunkumų.* Tai, darbo autorės manymu, galimai yra viena iš priežasčių, dėl kurių vaikas mažiau bendrauja su kitais bendraamžiais. Mokslininkai taip pat teigia, kad būtent kalba yra viena iš pagrindinių migruojančių vaikų problemų (Blessed-Sayah, Griffiths ir Moll, 2022; Şeker ir Sirkeci, 2015), ko pasekoje jiems sunkiau integruotis mokykloje (Hart, 2009 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015) bei bendrauti su klasės draugais (Suslova, 2014; Zheleznyakova, 2019).

Žinoma, nebendravimą gali sąlygoti ir asmeninės prisitaikymo problemos - sunkumai priprasti prie kitokios aplinkos, psichologinė įtampa (Komarova, Suslova ir Nesterova, 2018; Nesterova, 2018). Na o įvairi popamokinės veiklos, tokios kaip įvairūs renginiai, edukacijos, ekskursijos ir mokslininkų teigimu, padeda vaikams integruotis (Manzoni ir Rolfe, 2019).

Vėlgi, mokslininkų teigimu, integraciją gali stabdyti ir pedagogų žinių stygius (Ahad, Benton, 2018 cit. iš Manzoni ir Rolfe, 2019), kompetencijų susijusių su daugiakultūriškumu stoka (Aydin, Gundogdu ir Akgul 2019; Koelher, 2017). *Tyrime dalyvavusių pedagogų manymu, tarpkultūrinės kompetencijos yra būtinos ir nors, anot jų, savo kompetencijas pedagogai vertina gerai, tačiau pripažino, kad jokių kursų jie nelankė ir patys domisi - skaito internete, skaito apie vaikų psichologiją, patys gilina žinias siekdami sėkmingai integruoti migrantų vaikus į ugdymą. Nors, anot direktorės, esant poreikiui, pedagogams sudaromos galimybės kartą per metus ar du kelti savo tarpkultūrinės kompetencijas. Beto patys pedagogai teigė, kad siekiant sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius svarbus ir pedagogų ugdymas dirbant su migrantų vaikais.*

Mokslininkų teigimu, pedagogai dažnai neturi pakankamai žinių kaip dirbti daugiakultūrijoje aplinkoje (Forrest, Lean ir Dunn, 2016; Morales et. al., 2017; Walton et. al., 2016), todėl dažnai patys jaučiasi nepasiruošę ir nesaugūs, kai klasėje susiduria su skirtingų kultūrinių ir kalbinių sluoksnių mokiniais (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019; Trasberg ir Kond, 2017). Nors dabartiniu metu daugumoje šalių tarpkultūrinių kompetencijų ugdymas netgi privalomas - jis įtraukiamas dar rengiant mokytojus (European Commission/EACEA/Eurydice, 2019).

Akcentuojama, kad svarbu ugdyti pedagogų tarpkultūrinę komunikacinę kompetenciją - gebėjimą bendrauti su kitų kultūrų žmonėmis (Morales et. al., 2017): gebėjimus pažinti kitus bei save, įgūdžius bendrauti, vertinti kitų vertybes, įsitikinimus bei elgesį (Deardorff, 2004 cit. iš Alisaari ir Kilpi-Jakonen, 2022), nes tai labai svarbu migrantų vaikų integracijai (Morales et. al., 2017). Mokytojai turi žinoti, kaip mokyti kultūriškai jautriu būdu - tam reikia didinti ir pedagogų kultūrinį jautrumą (Savva, 2017), kad daugiakultūriškumas būtų sėkmingai įgyvendintas ugdymo aplinkoje (Aronson ir Laughter, 2016; Abacioglu, Volman ir Fischer, 2020).

- X progimnazijoje tėvai įsitaukia noriai, o juos įtraukti sunku dėl kalbos barjerų. Pedagogų manymu, vaikų integraciją bei tėvų įtraukimą bei jų įsitraukimą padidintų šeimos kalbų kursai.

Kaip minėta, tėvų dalyvavimas migrantų vaikų švietime yra itin svarbus siekiant jų integracijos (Birman et. al., 2007 cit. iš Şeker ir Sirkeci, 2015; Pieloch, McCullough ir Marks, 2016; Dervin, Simpson ir Matikainen, 2017), kadangi tėvų įtraukimas gali padėti integruotis ir pagerinti mokinių rezultatus (Francis ir Yan, 2016; Manzoni ir Rolfe, 2019; Sleijpen et. al., 2016). Mokslininkai taip pat teigia, kad siekiant pagreitinti vaikų integraciją svarbūs kalbos kursai ir jų tėvams (Katz, 2014; Telsač et. al., 2022; Wofford ir Tibi, 2018).

IŠVADOS

1. Migrantų vaikų iššūkiai integruojantis ugdymo įstaigoje gali būti susiję su individualiais veiksniais (kalbos nemokėjimu, prasta psichine sveikata/patirtomis traumomis, kitokia kultūra, asmeninėmis savybėmis, bendravimas tik su savo kultūros atstovais ar kitais migrantais, priklausymo jausmo nebuvimu), tarpasmeniniais (šeimoms paramos trūkumu - tėvų neįsitraukimu ir nebendradarbiavimu su ugdymo įstaigos pedagogais, prasta ekonomine padėtimi šeimoje) ir mokyklinio lygio veiksniais (pedagogų žinių stygiumi, diskriminacijos problemomis, atskyrimu nuo kitų mokinių, pedagogų nusistatymais, psichologinės pagalbos trūkumu, vyraujančiais neigiamais stereotipais apie migrantus).

2. Sėkmingą integraciją ugdymo įstaigoje gali sąlygoti daugiakultūrinės ugdymo įstaigos aplinkoje taikomos priemonės: kalbos kursai ne tik vaikams bet ir jų šeimoms, pedagogų kvalifikacijos kėlimas, jų tarpkultūrinių komunikacijos kompetencijų didinimas, mokinių žinių įvertinimas iš pat pradžių, įvadinės klasės, vaikų motyvavimas, saugios aplinkos kūrimas, kompiuterinių technologijų pasitelkimas, bendravimas su mokinio šeima, bendraamžių parama ir mentorystės programos, reagavimas į vaikų emocinius poreikius - atsižvelgiant į juos taikomos intervencijos (papildoma popamokinė veikla: meno, muzikos, dramos ar sporto būreliai), kognityvinės elgesio terapijos.

3. X progimnazija migrantų mokinių integraciją vykdo vadovaudamasi švietimo ir mokslų ministerijos pateiktomis rekomendacijomis. Įsteigta ir vaiko gerovės komisija, ugdymo įstaigoje vykdomos įvairios patyčių prevencijos, konfliktų sprendimų, socialinių gebėjimų ugdymo ir kitos programos - jos padeda ugdymo įstaigose sukurti saugią aplinką. Atvykus migrantui vaikui komisija įvertina vaiko žinias, veda pokalbį su jo/jos tėvais ir nusprendžia į kokią klasę vaiką kelti ir koks mokymosi būdas jam/jai tinka - parengiamas individualus ugdymo planas pagal vaiko ir tėvų lūkesčius. Dažniausiai vaikai keliami į išlyginamąją klasę arba grupę, arba integruojami į klasę iš karto.

4. X progimnazijos pedagogai integruojant vaikus susiduria su kalbos barjerų ir kultūrinių skirtumų iššūkiais. Nors savo tarpkultūrines kompetencijas vertina gerai, tačiau pripažįsta, kad jie nelankė kursų, o informacijos ieško internete, skaito apie vaikų psichologiją siekdami sėkmingai integruoti migrantų vaikus į ugdymą.

REKOMENDACIJOS

1. X progimnazijos klasės auklėtojui rekomenduojama migrantui vaikui skirti bendraamžį klasioką, kuris galėtų padėti globoti bei daugiau bendrauti su klasioku migrantu ir pagelbėtų sprendžiant kasdienes problemas.
2. X progimnazijos direktorei rekomenduotina skirti daugiau dėmesio darbuotojų kvalifikacijos kėlimui ir pedagogams, dirbantiems su migrantų vaikais, organizuoti kursus ar seminarus, kuriuose pedagogai galėtų padidinti savo tarpkultūrinės komunikacijos kompetencijas.
3. Tikslinga būtų, kaip siūlė ir vienas apklausoje dalyvavęs pedagogas, į X ugdymo įstaigą pakviesti pedagogus, kurie patys buvo migrantais ar daug dirbo su migrantais vaikais - tokie pedagogai galėtų daugiau papasakoti kaip jaučiasi vaikai, kaip reikia su jais kalbėti, parodytų kaip vesti pamokas. Taip pat sukurti kanalą, kurio dėka visi su migrantais dirbantys pedagogai turėtų galimybę komunikuoti, dalintis patirtimi ir patarimais.
4. Atsižvelgiant į tai, kad ir migrantų vaikų tėvai susiduria su kalbos barjeru, rekomenduojama X progimnazijos vadovybei rengti kalbos kursus ir migrantų vaikų tėvams. Darbo autorės manymu, kursai galėtų vykti vakare, kadangi dieną migrantų tėvai, tikėtina, kad būna darbe.
5. X mokymo įstaigoje įrengti sensorines erdves, kuriose mokiniai migrantai kartu su vietiniais mokiniais galėtų mokytis be įtampos, nerimo, o vaikų tarpusavio komunikacija bei komunikacija su pedagogu taptų lengvesnė.

LITERATŪRA

1. Abacioglu, C. S., Volman, M., & Fischer, A. H. (2020). Teachers' multicultural attitudes and perspective taking abilities as factors in culturally responsive teaching. *Br. J. Educ. Psychol.* 90, 736–752.
2. Aleknevičienė, J., Pocienė, A. ir Šupa, M. (2020). *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą?*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
3. Alisaari, J. ir Kilpi-Jakonen, E. (2022). Learning of intercultural competences and languages at school and their influence on global competences and immigrant-origin peers' sense of belonging. *Apples – Journal of Applied Language Studies*, 16(2), 11–40.
4. Alsubaie, M. A. (2015) Examples of current issues in the multicultural classroom. *Journal of Education and Practice*, 6(10), 1-12.
5. Anderson, D. L. ir Graham, A. P. (2016). Improving student wellbeing: Having a say at school. *School Effectiveness and School Improvement*, 273, 348–366.
6. Antony-Newman, M. (2019). Parental involvement of immigrant parents: a meta-synthesis. *Educ. Rev.* 71, 362–381.
7. Aronson, B., ir Laughter, J. (2016). The theory and practice of culturally relevant education: a synthesis of research across content areas. *Rev. Educ. Res.* 86, 163–206. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_proquest_journals_1768323506
8. Aragona-Young, E. ir Sawyer, B. E. (2018). Elementary teachers' beliefs about multicultural education practices. *Teach. Teach. Theory Pract.*, 24(6), 465-486. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_proquest_journals_2040674170
9. Arun, S., Bailey, G. & Szymczyk, A. (2021). Child Migrants 'Integrating': What Do We Know So Far? Prieiga per internetą: URL: <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2021/04/9788418615375.pdf>
10. Aydin, H., Gundogdu, M. & Akgul, A. (2019). Integration of Syrian refugees in Turkey: Understanding the educators' perception. *Journal of International Migration and Integration*, 3, 1-12.
11. Avvisati, F. (2019). Have students' feelings of belonging at school waned over time? (PISA in Focus, No. 100). OECD Publishing. Prieiga per internetą: URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/have-students-feelings-of-belonging-at-school-waned-over-time_bdde89fb-en
12. Awada, G. M. (2021). The Effect of an Intercultural Communication Model on the Reading Comprehension of Refugee and Underprivileged Learners. *Journal of Intercultural Communication*, 21(3), 88–99.
13. Bajo, E., Inmaculada, M., Serrano, M. & García, M.F. (2021). A Comprehensive Approach to the Study of Socio-Educational Inclusion of Migrant Children in Europe: IMMERSE

Research Project. Prieiga per internetą: URL: <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2021/04/9788418615375.pdf>

14. Batyrshina, E. Yu. (2018). Our multicultural school. *Actual problems of innovative pedagogical education*, 6, 19-22.

15. Berkowitz, R. (2022). School matters: The contribution of positive school climate to equal educational opportunities among ethnocultural minority students. *Youth & Society*, 54(3), 372–396.

16. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija

17. Blessed-Sayah, S., Griffiths, D. & Moll, I. (2022). A social psychological perspective on schooling for migrant children: A case within a public secondary school in South Africa. *Journal of Education*, 86, 143-163.

18. Block, K., Cross, S., Riggs, E. & Gibbs, L. (2014). Supporting schools to create an inclusive environment for refugee students. *International Journal of Inclusive Education*, 18(12), 1337-1355.

19. Borgonovi, F. (2018). How do the performance and well-being of students with an immigrant background compare across countries? (PISA in Focus, No. 82). OECD Publishing. Prieiga per internetą: URL: https://www.oecd-ilibrary.org/education/how-do-the-performance-and-well-being-of-students-with-an-immigrant-background-compare-across-countries_a9e8c1ab-en

20. Brown, M., Altrichter, H., Shiyan, I., Rodríguez Conde, M. J., McNamara, G., Herzog-Punzenberger, B., Vorobyeva, I., Vangrando, V., Gardezi, S., O'Hara, J., Postlbauer, A., Milyaeva, D., Sergeevna, N., Fulterer, S., García, A. G., & Sánchez, L. (2022). Challenges and opportunities for culturally responsive leadership in schools: Evidence from Four European countries. *Policy Futures in Education*, 20(5), 580–607.

21. Campos-Saborío, N., Núñez-Rivas, H. P., Holst-Schumacher, I. I., Alfaro-Mora, F. V. & Chacón-Ruíz, B. (2018). Psychosocial and sociocultural characteristics of Nicaraguan and Costa Rican students in the context of intercultural education in Costa Rica. *Intercultural Education*, 29(4), 450–469.

22. Carter-Thuillier, B., López-Pastor, V., Gallardo-Fuentes, F. & Carter-Beltran, J. (2018). Immigration and Social Inclusion: Possibilities from School and Sports. *Immigration and Development*, 191-208.

23. Celeste, L., Baysu, G., Phalet, K., Meeussen, L., & Kende, J. (2019). Can school diversity policies reduce belonging and achievement gaps between minority and majority youth? Multiculturalism, colorblindness, and assimilationism assessed. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(11), 1603–1618.

24. Cereci, S. (2019). Communication Need of Immigrants: Instruments, Ways, Messages. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 10-26.
25. Crawford, R. (2017). Creating unity through celebrating diversity: A Case study that explores the impact of music education on refugee background students. *International Journal of Music Education*, 35(3), 343–356.
26. Council of the European Union. (2017). EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child: Leave No Child Behind. Prieiga per internetą: URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/10_hr_guidelines_protection_en.pdf
27. Council of Europe (2023). *Intercultural cities: good practice examples*. Prieiga per internetą: URL: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/-/intercultural-communication-with-immigrant-parents-of-schoolchildren>
28. Correa-Velez, I., Gifford, S. & McMichael, C. (2015). The persistence of predictors of wellbeing among refugee youth eight years after resettlement in Melbourne, Australia. *Social Science & Medicine*, 142, 163-168.
29. Dervin, F., Simpson, A., & Matikainen, A. (2017). *'EDINA country report – Finland'*. Prieiga per internetą: URL: <https://edinaplatform.eu/content/edina/2-research/1-country-reports/Country-Report-Finland.pdf>
30. Dežan, L., ir Sedmak, M. (2020). Policy and practice: The integration of (newly arrived) migrant children in Slovenian schools. *Annales, Historia et Sociologia*, 30(4), 559–574. Prieiga per internetą: URL: https://www.researchgate.net/publication/348150323_Policy_and_Practice_The_Integration_of_Newly_Arrived_Migrant_Children_in_Slovenian_Schools
31. D'hondt, F., Eccles, J. S., Van Houtte, M. & Stevens, P. A.J. (2016). Perceived ethnic discrimination by teachers and ethnic minority students' academic futility: Can parents prepare their youth for better or for worse? *Journal of Youth and Adolescence*, 45(6), 1075–1089.
32. Dryden-Peterson, S. (2016). Refugee education in countries of first asylum: Breaking open the black box of pre-settlement experiences. *Theory and Research in Education*, 14/2, 131-148.
33. Essomba, M. (2017). The right to education of children and youngsters from refugee families in Europe. *Intercultural Education*, 28(2), 206-218.
34. European Commission/EACEA/Eurydice (2019). Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Policies and Measures. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Prieiga per internetą: URL: https://www.uhr.se/globalassets/_uhr.se/internationellt/eurydike/integration-of-students-with-migrant-background-in-schools-in-europe_full_report.pdf

35. Europos migracijos tinkas (2022). Imigracija. Prieiga per internetą: URL: <https://123.emn.lt/>
36. Eurostat (2019). Migration flows: Immigration to the EU from Non-Member Countries was 2.4 million in 2017. Prieiga per internetą: URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration and migrant population statistics#Migration flows: Immigration to the EU from non-member countries was 2.4 million in 2017](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics#Migration_flows:_Immigration_to_the_EU_from_non-member_countries_was_2.4_million_in_2017)
37. Eurydice (2019). Integrating Students from Migrant Backgrounds Education and Training into Schools in Europe. National Policies and Measures. Eurydice Report. Prieiga per internetą: URL: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/sites/eurydice/files/integrating_students_from_migrant_backgrounds_into_schools_in_europe_national_policies_and_measures.pdf
38. Fazel, M. ir T. Betancourt (2018). Preventive mental health interventions for refugee children and adolescents in high-income settings. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 2(2), 121-132. Prieiga per internetą: URL: [https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642\(17\)30147-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642(17)30147-5/fulltext)
39. Francis, J. ir Yan, M. (2016). Bridging the gaps: Access to formal support services among young African immigrants and refugees in metro Vancouver. *Canadian Ethnic Studies*, 48, 77–100. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_proquest_miscellaneous_1878800627
40. Forbes, J. ir Sime, D. (2016). Relation between child poverty and new migrant child status, academic attainment and social participation: Insights using social capital theory. *Education Sciences*, 6(24), 1–15. Prieiga per internetą: URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/6/3/24>
41. Forrest, J., Lean, G. & Dunn, K. (2016). Challenging Racism Through Schools: Teacher Attitudes to Cultural Diversity and Multicultural Education in Sydney, Australia. *Race Ethnicity and Education*, 19(3), 618–638.
42. Gaižauskaitė, I. ir Valavičienė, N. (2016). *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
43. Gilani, N., Waheed, S. & Hussain, B. (2020). Multiculturalism and Integration: Challenges, Strategies and Prospects of Students Integration in Educational Environment and Society. *Global Social Sciences Review*, V, 174-181.
44. Global Compact Thematic Paper. Integration and Social Cohesion (2018). Integration and social cohesion: key elements for reaping the benefits of migration. Prieiga per internetą: URL: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/2018-07/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf>

45. Glock, S., Kovacs, C., & Pit-ten Cate, I. (2019). Teachers' attitudes towards ethnic minority students: effects of schools' cultural diversity. *Br. J. Educ. Psychol.* 89, 616–634.
46. Gornik, B. (2020). The Principles of Child-Centred Migrant Integration Policy: Conclusions from the Literature. *Annales*, 30(4), 531– 542.
47. Govorova, E., Benítez, I., & Muñiz, J. (2020). Predicting student well-being: Network analysis based on PISA 2018. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 4014.
48. Gui, Y., Safdar, S., & Berry, J. (2016). Mutual intercultural relations among university students in Canada. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, 27, 1-15.
49. Hall, B.J. ir Olf, M. (2016). Global mental health: Trauma and adversity among populations in transition. *European Journal of Psychotraumatology*, 7 (1), 31140. Prieiga per internetą: URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4756626/>
50. Harte, E., Herrera, F. & Stepanek, M. (2016). Education of EU Migrant Children in EU Member States. Cambridge: RAND Europe. Prieiga per internetą: URL: www.rand.org/pubs/research_reports/RR1715.html
51. Heikamp, T., Phalet, K., Van Laar, C., & Verschueren, K. (2020). To belong or not to belong: Protecting minority engagement in the face of discrimination. *International Journal of Psychology*, 55, 779–788.
52. Hepburn, E. (2020). Migrant integration in Scotland: challenges and opportunities. Prieiga per internetą: URL: https://www.iriss.org.uk/sites/default/files/2020-06/insights-54_0.pdf
53. Herzog-Punzenberger B., Altrichter H., Brown M., Burns, D., Nortvedt, G. A., Skedsmo, G., Wiese, E., Nayir, F. Fellner, M., Mcnamara, G. & O'Hara, J. (2020). Teachers responding to cultural diversity: case studies on assessment practices, challenges and experiences in secondary schools in Austria, Ireland, Norway and Turkey. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 32(3), 395–424.
54. Jacobsen, M., Demott, M. & Heir, T. (2014). Prevalence of psychiatric disorders among unaccompanied asylum-seeking adolescents in Norway. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*, 10, 53-58.
55. Isik-Ercan, Z. (2015). Being Muslim and American: Turkish-American children negotiating their religious identities in school settings. *Race, Ethnicity and Education*, 18(2), 225–250.
56. Jalušič, V. ir Bajt, V. (2020). A Paradigm Shift Framed by a Crisis: Recent Debates on Immigration and Integration in Six EU Countries. *Annales*, 30(4), 517– 530. Prieiga per internetą: URL: https://www.researchgate.net/publication/348187457_A_PARADIGM_SHIFT_FRAMED_BY_A_CR

ISIS RECENT DEBATES ON IMMIGRATION AND INTEGRATION IN SIX EU COUNTRIES

57. Jalušič, V. ir Bajt, V. (2021). What Are the Problems? Reception Communities in the EU Environment. Prieiga per internetą: URL: <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2021/04/9788418615375.pdf>
58. Jalušič, V. ir Bajt, V. (2022). Whose children? The EU and Member States' integration policies in education. *Special Issue: Nationalism and the Integration of Migrant Children*, 22(2), 165-179. Prieiga per internetą: URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/sena.12368>
59. Karacabey, M. F., Ozdere, M., & Bozkus, K. (2019). The attitudes of teachers towards multicultural education. *Eur. J. Educ. Res.* 8, 383–393.
60. Kardelis K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
61. Kastoryano, R. (2018). Multiculturalism and interculturalism: Redefining nationhood and solidarity. *CMS*, 6(17), 1-8.
62. Katz, V.S. (2014). Communication Dynamics of Immigrant Integration. *Annals of the International Communication Association*, 38(1), 39-68.
63. Kilpi-Jakonen, E. ir Alisaari, A. (2021). Does the language spoken at home matter for the education, wellbeing, and sense of belonging of the children of immigrants? And does the answer depend on how we analyse it? *INVEST working papers 29/2021*.
64. Koelher, C. (2017). Continuity of learning for newly arrived refugee children in Europe. NESET II ad hoc question. Prieiga per internetą: URL: <http://nesetweb.eu/wp-content/uploads/2019/06/Continuity-of-learning-for-newly-arrived-refugee-children-in-Europe.pdf>
65. Koehler, C. ir Schneider, J. (2019). Young refugees in education: the particular challenges of school systems in Europe. *CMS*, 7(28), 1-20. Prieiga per internetą: URL: <https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-019-0129-3>
66. Komarova, N. M. ir Suslova, T. F. (2022). Designing the Educational Environment in the Formation of Adaptation and Integration Strategies in Children from Migrant Families. *International Dialogues on Education*, 8(1/2), 7–35. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_crossref_primary_10_53308_ide_v8i1_2_260
67. Komarova, N. M., Suslova, T. F., & Nesterova, A. A. (2018). Psychological and pedagogical support of ethno-cultural adaptation of children from migrant families in the conditions of a rural school. *Pedagogical Education and Science*, 4, 91-99.
68. Leeman, Y. ir Koeven, E. (2019). New immigrants. An incentive for intercultural education? *Education Inquiry*, 10(3), 189-207..

69. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl Užsieniečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, atvykusių ar grįžusių gyventi ir dirbti Lietuvos Respublikoje, vaikų ir suaugusiųjų ugdymo išlyginamosiose klasėse ir išlyginamosiose mobiliosiose grupėse tvarkos aprašo patvirtinimo“. Prieiga per internetą: URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.261598?jfwid=>
70. Lietuvos oficialiosios statistikos portalas. Vaikai imigrantai. Prieiga per internetą: URL: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0174#/>
71. MadeinVilnius.Statistika: Lietuvoje – 17,8 tūkst. Ukrainos pabėgėlių, 7,7 tūkst. iš jų – vaikai. Prieiga per internetą: URL: <https://madeinvilnius.lt/naujienos/lietuvos-naujienos/statistika-lietuvoje-178-tukst-ukrainos-pabegeliu-77-tukst-is-ju-vaikai/>
72. Manzoni, C. ir Rolfe, H. (2019). How schools are investigating new migrant pupils and their families. Prieiga per internetą: URL: <https://www.niesr.ac.uk/wp-content/uploads/2021/10/MigrantChildrenIntegrationFinalReport.pdf>
73. McBride, M. (2018). Refugee Children’s Education: A Review of the Literature, What Works Scotland. Prieiga per internetą: URL: <http://whatworksscotland.ac.uk/wp-content/uploads/2018/06/WWSEduRefugeesLitReview-1.pdf>
74. Mælan, E. N., Eikeland Tjomsland, H., Samdal, O., & Thurston, M. (2020). Pupils’ perceptions of how teachers’ everyday practices support their mental health: A qualitative study of pupils aged 14–15 in Norway. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64(7), 1015–1029.
75. Medarić, Z. (2020). Migrant Children and Child-Centredness: Experiences from Slovenian Schools. *Annales*, 30(4), 543–558.
76. Messiou K., ir Azaola M.C. (2018). A peer-mentoring scheme for immigrant students in English secondary schools: a support mechanism for promoting inclusion? *International Journal of Inclusive Education*, 22(2), 142-157. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_crossref_primary_10_1080_13603116_2017_1362047
77. Milharčič, M., Hladnik, K. & Rosulnik, R. (2021). The Challenges of Integrating Migrant Children into the Slovenian Education System. Prieiga per internetą: URL: <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2021/04/9788418615375.pdf>
78. Morales, K., Sanhueza Henríquez, S., Friz Carrillo, M., & Riquelme Bravo, P. (2017). The Intercultural Sensitivity of Chilean Teachers Serving an Immigrant Population in Schools. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 6(1), 71-77.
79. Mychko, E.I., Serykh, A.B. & Potmenskaya, E.V. (2020). Adaptation of Migrant Children in a Multicultural Educational Environment in Conditions of the Municipal Experimental Platform. *Proceedings IFTE-2020*, 1741-1755.

80. Nakeyar, C., Esses, V. & Reid, G. (2017). The psychosocial needs of refugee children and youth and best practices for filling these needs: A systematic review. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 23(2), 186-208.
81. Nesterova, A. A. (2018). Children encompassed by migration processes: diversity, challenges and diversification of support models. *Journal of Social Policy Research*, 4, 645-680.
82. Nilsson, J. ir Bunar, N. (2016). Educational Responses to Newly Arrived Students in Sweden: Understanding the Structure and Influence of Post-Migration Ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(4), 399-416. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_crossref_primary_10_1080_00313831_2015_1024160
83. Oolbekkink-Marchand, H. W., Hadar, L. L., Smith, K., Helleve, I., & Ulvik, M. (2017). Teachers'perceived professional space and their agency. *Teaching and Teacher Education*, 62(2017), 37–46.
84. OECD (2018). The Resilience of Students with an Immigrant Background. Prieiga per internetą: URL: <https://www.oecd.org/education/the-resilience-of-students-with-an-immigrant-background-9789264292093-en.htm>
85. OECD (2018). The Resilience of Students with an Immigrant Background: Factors that Shape Well-being, OECD Reviews of Migrant Education. Paris: OECD Publishing. https://read.oecd-ilibrary.org/education/the-resilience-of-students-with-an-immigrant-background_9789264292093-en
86. OECD (2019). Ready to Help?: Improving Resilience of Integration Systems for Refugees and other Vulnerable Migrants. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9789264311312-en/index.html?itemId=/content/publication/9789264311312-en>
87. OECD (2019a.). Refugee education: integration models and practices in OECD countries. Paris: OECD Publishing. [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2019\)11&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2019)11&docLanguage=En)
88. Omelchenko, E. A. (2019). Education of children of international migrants as a contribution to sustainable development. *International Relations*, 2, 306-316.
89. Onsès-Segarra, J., ir Estalayo-Bielsa, P. (2020). Integration Policies of Migrant Children in Catalonia: Challenges and Opportunities for Change. *Annales*, 30(4), 629– 642. Prieiga per internetą: URL: https://www.academia.edu/45044265/Integration_Policies_of_Migrant_Children_in_Catalonia_Challenges_and_Opportunities_for_Change
90. Pieloch, K., McCullough, M. & Marks, A. (2016). Resilience of children with refugee statuses: A research review. *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 57(4), 330-339.

91. Ramos-Roure, F., Feijoo-Cid, M., Manresa-Dominguez, J. M., Segura-Bernal, J., García-Sierra, R., Fernández-Cano, M. I., & Toran-Monserrat, P. (2021). Intercultural Communication between Long-Stay Immigrants and Catalan Primary Care Nurses: A Qualitative Approach to Rebalancing Power. *International journal of environmental research and public health*, 18(6), 2851.
92. Rerak-Zampou, M. (2014). Social integration of polish adolescents from Greek and polish high schools in Athens. *Stud. Migracy*. 40, 259–276.
93. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
94. Savva, M. (2017). Learning to teach culturally and linguistically diverse students through cross-cultural experiences. *Intercultural Education*, 28(3), 269–282.
95. Schachner M. K., He, J., Heizmann, B., & Van de Vijver. (2017). Acculturation and School Adjustment of Immigrant Youth in Six European Countries: Findings from the Programme for International Student Assessment (PISA). *Frontiers in Psychology*, 1(8), 649-659.
96. Schachner, M. K., Schwarzenhal, M., van de Vijver, F. J. R., & Noack, P. (2019). How all students can belong and achieve: Effects of the cultural diversity climate amongst students of immigrant and nonimmigrant background in Germany. *Journal of Educational Psychology*, 111(4), 703–716.
97. Schneider, C. ir Arnot, M. (2018). An exploration of school communication approaches for newly arrived EAL students: applying three dimensions of organisational communication theory. *Cambridge Journal of Education*, 48(2), 245-262. Prieiga per internetą: URL: https://vb.ktu.edu/permalink/f/1746fh5/TN_cdi_informaworld_taylorfrancis_310_1080_0305764X_2017_1329399
98. Sedmak, M., Hernández-Hernández, F., Gill, J.M.S, & Gornik, B. (2021). Reflection on Migrant Children's Integration and the Role of Education. Prieiga per internetą: URL: <https://octaedro.com/wp-content/uploads/2021/04/9788418615375.pdf>
99. Şeker, B. D. ir Sirkeci, I. (2015). Challenges for Refugee Children at School in Eastern Turkey. *Economics and Sociology*, 8(4), 122-133. Prieiga per internetą: URL: https://www.economics-sociology.eu/files/13_204_Seker_Sirkeci.pdf
100. Sikorskaya, I. (2017). Intercultural education policies across Europe as responses to cultural diversity (2006–2016). Prieiga per internetą: URL: https://www.unisa.it/uploads/12828/2017_-_cse_wp_4_irina_syorskaya_intercultural_education_policies_across_europe_as_responses_to_cultural_diversity.pdf

101. Sleijpen, M., Boeije, H.R., Kleber, R.J., & Mooren T. (2016). Between power and powerlessness: A metaethnography of sources of resilience in young refugees. *Ethnicity and Health*, 21, 158-180.
102. Storlie, C. A. ir Toomey, R. B. (2020). Facets of career development in a new immigrant destination: Exploring the associations among school climate, belief in self, school engagement, and academic achievement. *Journal of Career Development*, 47(1), 44–58.
103. Suslova, T. F. (2014). Migration as a psychological problem. *Modern Studies of Social Problems*, 4-1 (20), 174-192
104. Šap, V. ir Sondaitė, J. (2012). Subjektyvus tėvų atstūmimo išgyvenimas (tėvų perspektyva): kokybinė analizė. *Tiltai*, 3, 173-183.
105. Švietimo problemos analizė (2020). Migrantų integravimas bendrojo ugdymo mokyklose. Prieiga per internetą: URL: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2020/12/Migrantu-integravimas.pdf>
106. Tang, S. (2014). Social capital and determinants of immigrant family educational involvement. *J. Educ. Res.* 108, 22–34.
107. Telsaç, Y. Ö., Karagöz, S. & Telsaç, C. (2022). The educational problems of migrant children: Findings and recommendations. *International Journal of Educational Research Review*, 7(4), 345-355.
108. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
109. Trasberg, K. ir Kond, J. (2017). Teaching new immigrants in Estonian schools – Challenges for a support network. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 38, 90-100. Prieiga per internetą: URL: <https://www.zurnalai.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/download/10793/8888>
110. UN DESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs) (2019). International migrant stock 2019. Prieiga per internetą: URL: www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp.
111. UNICEF (2019). Access to education for refugee and migrant children in Europe. Prieiga per internetą: URL: <https://www.unhcr.org/neu/wp-content/uploads/sites/15/2019/09/Access-to-education-europe-19.pdf>
112. Vidal, E. M., Tjaden, J. D. & Laczko, F. (2018). *Global Migration Indicators 2018: Insights from the Global Migration Data Portal*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre (GMDAC) and IOM. https://publications.iom.int/system/files/pdf/global_migration_indicators_2018.pdf?language=es.
113. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Imigrantas. Prieiga per internetą: URL <https://www.vle.lt/straipsnis/imigrantas/>

114. VšĮ „Edukateka”. Renginiai (profesinio tobulėjimo seminarai, moduliai) pagal mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų 2020-2022 metų kvalifikacijos tobulinimo prioritetus. Prieiga per internetą: URL <https://emokytojas.lt/kvalifikacijos-tobulinimas/seminarai/>

115. Walton, J., Priest, N., Kowal, E., White, F., Brandi, F. & Paradies, Y. (2016). Whiteness and national identity: teacher discourses in Australian primary schools. *Race Ethnicity and Education*, 21(1), 132-147.

116. Wang, J.S., Lan, J.Y.S., Khairutdinova, R.R. & Gromova, C.R. (2022). Teachers' attitudes to cultural diversity: Results from a qualitative study in Russia and Taiwan. *Front. Psychol.*, 13, 1-9.

117. Wiseman, M. ir O’Gorman, S. (2017). Seeking refuge: Implications when integrating refugee and asylum seeker students into a mainstream Australian school. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 8(1), 53-63. Prieiga per internetą: URL: <https://sciendo.com/es/article/10.1515/dcse-2017-0004>

118. Wofford, M.C. ir Tibi, S. (2018). A human right to literacy education: Implications for Serving Syrian Refugee Children. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 20(1), 182–190. Prieiga per internetą: URL: https://www.researchgate.net/publication/321282220_A_human_right_to_literacy_education_Implications_for_serving_Syrian_refugee_children/fulltext/5a413827a6fdcce19712b14d/A-human-right-to-literacy-education-Implications-for-serving-Syrian-refugee-children.pdf

119. Yeasmin, N. ir Uusiautti, S. (2018). Finland and Singapore, two different top countries of PISA and the challenge of providing equal opportunities to immigrant students. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 16(1), 207–237.

120. Zembylas, M., ir Papamichael, E. (2017). Pedagogies of discomfort and empathy in multicultural teacher education. *Intercultural Education*, 28(1), 1–19.

121. Zheleznyakova, E. A. (2019). Polycultural school as a new type of educational institution. *Problems of Modern Pedagogical Education*, 63, 108-111.

122. Zorana, M., Gornik, B., & Sedmak, M. (2022). What about the family? The role and meaning of family in the integration of migrant children: Evidence from Slovenian schools. *Frontiers in Education*, 7, 1-8.

123. Žmogaus teisių gidas (n.d). Migracija ir prieglobstis. Prieiga per internetą: URL: <https://www.zmogaus-teisiugidas.lt/lt/temos/migracija-ir-prieglobstis>

124. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija. Mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos valstybinė kolegija

125. 2021–2027 m. Integracijos ir įtraukties veiksmų planas (2020). Briuselis.
Prieiga per internetą: URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0758&from=EN>

Galstian A. (2023). *Emigrantų vaikų integracijos iššūkiai kuriant daugiakultūrišką aplinką: atvejo analizė* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

SANTRAUKA

Lietuvoje, kiekvienais metais daugėja migrantų vaikų, todėl ugdymo įstaigoms dabartiniu metu labiau nei bet kada tenka didelė atsakomybė - migrantų vaikų integracija. Tyrimo problema - daugiakultūriškos aplinkos kūrimas mokykloje įtakoja mūsų įprastą lietuviškos mokyklos aplinką, iš čia iškyla problema, kad susidūrus su nauju konceptualių reiškinių mokyklose, neišvengiama apsunkinta emigrantų vaikų integracija ugdymo įstaigoje, pedagogų patirties stoka bei tarpkultūrinės komunikacijos kompetencijų stoka. Tyrimo objektas - emigrantų vaikų integracija ir iššūkiai. Tyrimo tikslas - atskleisti emigrantų vaikų integracijos iššūkius kuriant daugiakultūrišką aplinką X progimnazijoje. Tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: išanalizuoti migrantų vaikų integracijos iššūkius daugiakultūrinėje ugdymo aplinkoje; susipažinti su vaikų sėkmingos integracijos prielaidomis daugiakultūrinėje aplinkoje; išnagrinėti kaip vykdoma emigrantų vaikų integracija X progimnazijoje; ištirti su kokiais iššūkiais susiduria pedagogai integruojant emigrantų vaikus. Taikyti tyrimo metodus: dokumentų analizės, lyginamasis, analitinis ir aprašomasis metodai. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodai: turinio analizės metodas, pusiau struktūruotas interviu. Duomenų analizės metodas - duomenų kontent analizės metodas.

Atlikus empirinį tyrimą nustatyta, kad X progimnazija migrantų mokinių integraciją vykdo vadovaujantis švietimo ir mokslų ministerijos pateiktomis rekomendacijomis. Įsteigta ir vaiko gerovės komisija, ugdymo įstaigoje vykdomos įvairios patyčių prevencijos, konfliktų sprendimų, socialinių gebėjimo ugdymo ir kitos programos - jos padeda ugdymo įstaigose sukurti saugią aplinką. Atvykus migrantui vaikui komisija įvertina vaiko žinias, veda pokalbį su jo/jos tėvais ir nusprendžia į kokią klasę vaiką kelti ir koks mokymosi būdas jam/jai tinka - parengiamas individualus ugdymo planas pagal vaiko ir tėvų lūkesčius. Dažniausiai vaikai keliami į išlyginamąją klasę arba grupę, arba integruojami į klasę iš karto. X progimnazijos pedagogai integruojant vaikus susiduria su kalbos barjerų ir kultūrinių skirtumų iššūkiais. Nors savo tarpkultūrinės kompetencijas vertina gerai, tačiau pripažįsta, kad jie nelankė kursų, o informacijos ieško internete, skaito apie vaikų psichologiją siekdami sėkmingai integruoti migrantų vaikus į ugdymą.

Praktiniai tyrimo rezultatai bei rekomendacijos bus aktualios tiek X progimnazijos vadovybei, tiek ir kitoms ugdymo įstaigoms, kuriuose mokinaisi emigrantų vaikai.

Raktiniai žodžiai: emigrantai, vaikai, daugiakultūriška aplinka, integracija, iššūkiai, ugdymo įstaiga.

Galstian A. (2023). *Migrant children integration challenges during multicultural environment development: case study* (master thesis). Vilnius: Mykolo Romeris universitety.

SUMMARY

In Lithuania, the number of migrant children is increasing every year, and now more than ever, educational institutions have a significant responsibility to integrate these children. The research problem lies in the fact that the establishment of a multicultural environment in schools affects our traditional Lithuanian school environment. Consequently, the integration of migrant children in educational institutions is inevitably hindered by teachers' lack of experience and insufficient intercultural communication skills.

The object of this study is the integration of immigrant children and the challenges it presents. The aim of the study is to identify the challenges of integrating immigrant children in creating a multicultural environment in X Progymnasium. To achieve this goal, the following objectives were established: to analyze the challenges of integrating migrant children in a multicultural environment, to explore the prerequisites for successful integration in such an environment, to analyze the integration practices for migrant children in Progymnasium X, and to investigate the challenges faced by teachers during this integration process.

The research methods employed included qualitative data collection methods such as content analysis and semi-structured interviews. The data analysis method utilized was content analysis.

The empirical study revealed that Pro-Gymnasium X implements the integration of migrant pupils in accordance with the recommendations issued by the Ministry of Education and Science. A Child Welfare Commission has been established, and the educational institution implements various programs focused on bullying prevention, conflict resolution, and social skills development, among others, which help create a safe environment. Upon the arrival of a migrant child, the committee assesses the child's knowledge, interviews the parents, and determines the appropriate class placement and learning methods. An individual education plan is then devised based on the child's and parents' expectations. In most cases, children are placed in an equalization class or group or are immediately integrated into existing classes. Teachers at Progymnasium X face challenges related to language barriers and cultural differences when integrating these children. While they consider their intercultural competences to be good, they acknowledge that they have not attended formal courses but rather rely on internet research and literature on child psychology to successfully integrate migrant children into the education system.

The practical results and recommendations of this study will be relevant not only for the management of Progymnasium X but also for other educational institutions with migrant children.

Keywords: migrants, children, multicultural environment, integration, challenges, educational institution.

Galstian A. (2023). *Emigrantų vaikų integracijos iššūkiai kuriant daugiakultūrišką aplinką: atvejo analizė* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Tyrimo klausimynas skirtas pedagogams

2 PRIEDAS. Tyrimo klausimynas skirtas X progimnazijos direktorei

3 PRIEDAS. Tyrimo klausimynas migrantų vaikų tėvams

4 PRIEDAS. Akademinio sąžiningumo deklaracija

Tyrimo klausimynas skirtas pedagogams

1. Kaip migrantų vaikams sekasi integruotis Jūsų mokykloje?
2. Kokie vaikai lengviau integruojasi ar migrantų ar migrantų pabėgėlių (kaip nuo karo) vaikai?
3. Kokiomis priemonėmis juos stengiatės integruoti?
4. Koks personalas labiausiai prisideda prie migrantų vaikų integracijos?
5. Kas svarbiausia Jūsų manymu siekiant sėkmingos vaiko integracijos?
6. Su kokiais iššūkiais susiduriate integruodami vaikus?
7. Kas/kokios priemonės galėtų padėti sėkmingai integruoti migrantus vaikus į ugdymo aplinką ir sumažinti iššūkius?
8. Kaip vertinate savo tarpkultūrinės kompetencijas, komunikaciją?
9. Kokius kvalifikacijos kėlimo kursus esate išklausiusi liečiančius vaikų integraciją mokyklose?
10. Kaip, kokiais būdais įtraukiate tėvus į vaiko ugdymo procesą bei mokyklos bendruomenę? Ar tėvai noriai įsitraukia?
11. Jūsų darbo stažas?
12. Kiek mokinių migrantų mokinate?

Tyrimo klausimynas skirtas X progimnazijos direktorei

1. Kiek mokinių migrantų mokinas Jūsų mokykloje?
2. Kaip migrantų vaikams sekasi integruotis Jūsų mokykloje? Kodėl taip manote? Kaip tą vertinate?
3. Vaikų integracijos etapai, veiksmai? - žinių įvertinimas? Tėvų įtraukimas? Papildomų veiklos: būreliai ir pan?
4. Kokiomis priemonėmis stengiatės integruoti vaikus?
5. Kokiais dokumentais reglamentuojate vaikų integracijos priemones?
6. Koks personalas labiausiai prisideda prie migrantų vaikų integracijos?
7. Kaip dažnai pedagogai kelia savo kvalifikaciją: tarpkultūrinės kompetencijas, tarpkultūrinę komunikaciją ir pan. Ar skiriate tam lėšų? *Koks grafikas - nutarimas kur, koks?*
8. Kas svarbiausia Jūsų manymu siekiant sėkmingos vaiko integracijos? Kokios pagalbos sulaukiate iš šalies integruodami vaiką mokykloje?

3 PRIEDAS

Tyrimo klausimynas skirtas migrantų vaikų tėvams

1. Kiek metų/mėnesių Jūsų vaikas mokinasi šioje mokykloje?
2. Kaip Jūsų vaikui sekasi integruotis mokykloje? Jei jau integravosi - kiek tai truko?
3. Su kokiais iššūkiais suduria/ar susidūrė Jūsų vaikas?
4. Kokios pagalbos sulaukėte bandydami įveikti su integracija susijusius iššūkius?
5. Kaip vertinate pedagogų darbą? Kaip dažnai bendraujate su pedagogais?
6. Kaip vertinate mokyklos aplinką?
7. Su kokiais iššūkiais suduriate/ar susidūrėte Jūs?